

MISKOLC ZENEI ÉLETE A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT

(Első közlemény)

† VARGÁNÉ ZALÁN IRÉN

A város művészeti életére vonatkozó tanulmányok sora nem hosszú. E tanulmányok, amelyek többek között a Herman Ottó Múzeum egyes évkönyveiben és Levéltári Évkönyv I. kötetében (II. sajtó alatt) található, egy-egy művészeti intézmény vagy egy rövidebb korszak történetét ismertetik.

Hosszabb időszakot átfogó tanulmány mindeddig a város zeneművészetéről nem jelent meg; pedig Miskolc zenei múltja — amely művészeti életének legmélyebbre és legtávolabbra vivő hagyománya — igényt tarthat a megismerésre és méltán megérdemli a feltárását. A zenei élet tanulmányozása során az adatok olyan bősége került elő, amely kézenfekvővé tette az eddig hiányzó — a két világháború közötti zenei élet — részletesebb bemutatását, az első világháborúig már feldolgozott időszak folytatásaként.

További feltárást kívánt az 1901-ben alapított és országos rangot elérő zeneiskola története; a város zenei híret Európa nagyvárosaiba elvivő művész tanárok munkássága; a zenekari élet megteremtéséért vívott lankadatlan, sokszor nagyon nehéz küzdelem; a mindig jelenlevő kamarazene élet értékei; a Miskolci Nemzeti Színház 1920-as évekre eső virágzó operai élete; a városban működő sok, jó énekkar tevékenysége. Szükségesnek látszott folytatni Miskolc zenei életében nagy szerepet játszó és az első világháború után is működő Borsod—Miskolci Közművelődési és Múzeum Egyesület történetét, megszűnése után utód egyesületének a Lévy Józsefről elnevezett Egyesület zenei életet támogató munkáját; s elkerülhetetlen volt a Miskolci Kereskedők és Gazdák Körének a művészeti, zenei életben játszott szerepének, bárha töredékesen is — felvillantása.

Miután a város politikai, gazdasági, társadalmi szerepe más forrásokból jól megismerhető —, e tanulmány a zenei élet bemutatását tartja elsőrenden szem előtt. A városban működő sok, jó énekkar tevékenységének részletezése sem kaphat terjedelmes helyet; noha művészeti jelentőségük általában —, a maguk körében pedig különösen — számottevő volt. Ennek oka egyrészt, hogy sokuk nyomát elmosta az idő, legfeljebb a nevük maradt fenn, de oka az is, hogy művészi jelentőségük nem volt városi méretű. Minden lehetséges adatot felhasználva azonban említést nyer minden országos méretű kórustalálkozó. Mindezek nyomán tehát kirajzolódik, hogy a zene Miskolcon csaknem mindenké volt. Átszötte a város ünnep- és hétköznapijait; művelésében fenntartásában, az érte folyó küzdelemben fizikai és szellemi dolgozók nagyon sokszor közösen vettek részt.

A kutatások anyagául a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Levéltár és a Herman Ottó Múzeum Helytörténeti Adattárának dokumentumai szolgáltak. Segítséget jelentett sok magán személy évtizedeken át gondosan őrzött eredeti műsoranyaga, fényképe, irata. A tanulmány megírásához nyújtott szíves segítségükért illesse mindannyiukat köszönet. Külön köszönetet érdemel Hollósy Kornél zeneszerző. Bár az eredeti dokumentumokra való támaszkodást tartotta elsőrendű céljának, a zeneművészet előadó jellegéből következően az egykorú újsághíreket, cikkeket sem mellőzhette. A múlttal való egybevetés feladata a múlt és jelen összekötése, a helyes történelem a városszemlélet kialakítása. E tanulmány is ezt kívánja szolgálni, a múlthoz méltó folytatást a gazdagabb jelenben —, a megmentett folyamatosságot.

A ZENEISKOLA MŰVÉSZI TEVÉKENYSÉGE

Miskolc kulturális életében alapítása óta (1901) nagy szerepet játszó intézmény. Minden zenei törekvés alapja és éltetője. Tanárai művészi munkássága révén a város zenei hírének országban belül és messze azon túli hírvivője.

Alapításával és történetével az első világháborúig a bevezetőben már említett tanulmány foglalkozik. E tanulmányban a két világháború közötti történetét és tanárainak munkásságát mutatjuk be. Az első világháború kitörésekor a városi Zeneiskola erős, virágzó intézmény. Országos hírét megalapozták kiváló igazgatói. Lányi Ernő, az országos hírű zeneszerző, aki 1907-ig, Szabadvára való távozásáig vezette. Rövid átmeneti nehézségek után 1909-től Szent-Gály Gyula, aki szintén országos hírnévnek örvendett. Mindketten, mint kóruskarnagyok és mint kóruskomponisták vívtak ki maguknak országos elismerést.

A városi vezetők igénye kezdettől az volt, hogy Zeneakadémiát végzett tanárok tanítsanak benne. A háború kitörése idején tanárai: Gyöngyösi Ilona zongoratanár 1901—, Eckert Laura zongoratanár 1906—, Halmay Irma zongoratanár 1909—, Zofahl Júlia, dr. Katona Lászlóné, ének- 1902—, Rákos Arnold hegedűtanár, 1913—, Koller Ferenc hegedűtanár, 1913—, Haydu István gordonkatanár 1913—. Óraadó tanárként működtek az 1910-es években: Csermák Rajmund, a Diósgyőr vasgyári zenekar tagja, aki gordonkát tanított 1911-ben Dick Alice hegedűtanár 1911—1914-ig, Kókai István rendkívüli óraadó 1911—1912-ben fuvolát és klarinétot, Láng Zsigmond 1912—1913-ban hegedűt, Markgráf Erasmus, a Diósgyőr vasgyári zenekar tagja 1911-ben gordonkát, Prantl Ferenc zenetanító 1912—1914-ben rendkívüli tanfolyamon kürtöt, Senger Gusztáv, a Diósgyőri vasgyári zenekar karnagya rendkívüli tanfolyamon 1911—1913-ig gordonkát és gordonkát, Serédi Ilona zongorát 1911—1913., Stovan Rudolf, a katonai zenekar tagja gordonkát 1913—1914-ben, Wittek Ferenc, a katonai zenekar tagja gordonkát 1913—1914.¹

Szent-Gály Gyula igazgató szívvel-lélekkel szolgálta Miskolc zenei életét és kulturális fejlődését. Már az első világháború előtt nagy szerepe volt abban, hogy a Borsod-Miskolci Közművelődési és Múzeum Egyesület támogatásával,

1. HOM HA 53. 3324. 2.

1. kép. Szent-Gály Gyula a miskolci városi zeneiskola igazgatója 1909—1919.

2. kép. Koller Ferenc zeneiskola igazgatója

a vasgyári zenekar segítségével a zeneiskola erőiből, a város zenét szerető és művelő polgáraiból szimfonikus zenekar jöhetett létre, amely a várost Kassán és Eperjesen méltóan képviselhette. Cikkeiben, tanulmányaiban küzdött Miskolc kulturális szerepének erősítéséért. A kitört világháború a jól vezetett intézményt nem semmisítette meg, csak az intézmény elhelyezése okozott nem kis gondot. A növendékek száma a századelő kétszeresére, 229-re emelkedett, sőt 1918—1919-ben 450-re. Az eredetileg is szűkös épületet a háború alatt katonai kórházi célra vették igénybe. Az igazgató és tanártársai lankadatlan buzgalommal végezték pedagógiai és művészi munkájukat. Az 1901-ben életbe léptetett szervezeti szabályzat értelmében zenedei felügyelő bizottság segítette munkájukat. A felügyelő bizottság ez időbeni tagjai: Nagy Ferenc polgármester, a bizottság elnöke, Balogh Bertalan MÁV felügyelő, a Közművelődési Egyesület közművelődési osztályának elnöke, Beregszászy Károly igazgató tanító, karnagy, Demeter Ernő, Gálffy Ignác, felsőkereskedelmi iskolai igazgató a múzeumi osztály elnöke, dr. Gencsy Samu ügyvéd, Hidvégi Benő kir. tanfelügyelő, dr. Markó László ügyvéd, Pázár István városi vízműigazgató, kitűnő muzsikusként maga is, Zábráczy György.

Szent-Gály Gyula igazgatónak 1916-ban jelent meg egy hosszabb zenei tanulmánya: Zenei törekvéseink és a háború címen, amely egyúttal betekintést enged a miskolci liberális polgárság gondolkodásába. A tanulmány a Közművelődési Egyesület kiadványában látott napvilágot.²

2. HOM HA 53. 3188. 1. Szóval — tollal a hazáért. Tanulmánykötet. Kiadja a Miskolci Közművelődési Egyesület. Klein és Ludvig könyvnyomdája, Miskolc, 1916. Szent-Gály Gyula: Zenei törekvéseink és a háború. 112—130.

E tanulmányban — a címtől némileg eltérően — a zenetanárképzés eredményeit és gondjait fejtegeti. „Művészképzésünk magas színvonalát mutatja, hogy nagy számú külföldön élő magyar zenész elismerést és tiszteletet szerez a magyarságnak. A zenetanárképzés terén is elsőrangút produkálunk.” Hogy van az mégis — kérdi —, hogy mindezek mellett zenekultúránk fejlődése oly lassú tempóban halad előre. Szerinte a bajok oka, hogy „félrendszabályok” intézkednek az énektanításról. A középiskolában a rendszeres énektanítás megszakad. A középiskolai énektanítás elhanyagolása az oka annak, hogy nem nevelhetünk képzett karénekeseket. „Eltekintve attól a kártól, mely e mulasztás következtében magára az egyénre hárul, még nagyobb az a kár, amelyet zenekultúránk szenved.” Ez az oka annak — folytatja —, hogy a magyar „dalosügy”, amelyet lelkes magyar zenészek: Erkel, Ábrányi, Zimay megalapítottak és felvirágoztattak —, bizonyos tekintetben hanyatlóban van. „A középosztály” mindig jobban és jobban visszahúzódik a zene művelésétől. Nagy kára ez az egyéneknek, de nagy kára nemzeti ügyünknek is.” Ezután sorba veszi a zenei élet gondjait, a zenekarok hiányáról, azok szükségességéről szól, és kifejti véleményét a cigányzenéről is. Szent-Gály Gyula vélekedése a cigányzenéről egybeesik Bartók Béla 1931-ben megjelent tanulmányában foglaltakkal.³ Szent-Gály Gyula tanulmánya többi részében javaslatokat tesz a zenetanárképzés teljessé tételére alsó- közép- és felsőfokon. Évtizedek igazolták az akkori elgondolás szükséges és helyes voltát.

Ebben megegyezett véleménye a miskolci zeneiskola híressé vált tanárának, Hollósy Kornélnak e témában írt cikkével. Hollósy Kornél még Szent-Gály igazgatása alatt került Miskolcra és a zeneiskolában zeneelméletet, zeneszerzést, később orgonát tanított. Hollósy a háború zenei romlásáról ezeket írta: „A háborús műdal is elsősorban, mint jövedelmező üzletág virágzott. Mi sem volt könnyebb, mint az itthon maradt édesanyák és lánytestvérek szívét elérzékenyíteni azokkal az egyszerű szerzői dalokkal, amelyekben háborús cselekményű szövegéhez a zenének, mint kifejező eszköznek és művészetnek igazán nagyon kevés, vagy semmi köze nem volt. Az a háborús szerzői dal, amelyet a cigány játszott az itthonmaradóknak, a sírva vigadóknak, zenei szempontból éppen olyan alacsonyrendű alkotás, mint akármelyik utcai kuplé.”⁴

Miskolc haladó polgárainak a háborúról vallott nézeteit, már a háború végén, jól tükrözik egy miskolci hetilapban megjelent sorok: „A háború, mint valami gúnyos tükör, groteszkké torzította a politikai gondolkodás fogyatékoságait. A sajtó teljesen a háborúcsinálók befolyása alá került. Az emberek össze-vissza féltek, lelkesedtek, szidták az angol imperializmust, dicsőítették az imperialista Németországot, hadakoztak Ausztria ellen. Mindig a pillanatnyi helyzethez szabták nézeteiket és meggyőződésüket. A haditérképeken, mint zászlócskák, a meggyőzések változásait jelképezték. — Le kell szögezni, hogy

3. *Bartók Béla*: Válogatott zenei írásai. Magyar Kórus kiadása. Budapest, 1948. 78.

4. *Színpad és kultúra*. Művészeti, zenei, színházi, társadalmi és sport hetilap, Miskolc, 1919. II. évf. 5. sz. II. 8—15-ig.

az egyetlen csoport Magyarországon, amelynél a háború nem jelentett szellemi csődöt, — a szocialisták csoportja volt!⁵

Szent-Gály Gyula igazgató alaposan képzett, zenész, alkotóművész jó vezető és jó kolléga volt. Meleg emberségéről rajzolt néhány sorral kedves portrét, a mindig szellemes Rákos Arnold. „Szent-Gály Gyula nemcsak kitűnő igazgató, érdemekben gazdag művész, de példás családapa is, és főleg kitűnő zamatú magyar ember. Én, a mi igazgatónkban az ember és a művész harmóniát látom egy virágos szép verőfényes vasárnap délután, mikor az embernek olyan hangulatai szoktak lenni: „mégis jó- ez a kutya élet.” Ugyanebben a cikkében ezt írja Miskolcra: „Isten tudja, hogy történt, de mégis megtörtént, hogy ebben az igazán nem művészi külsejű városba belecsoportolt az a sok borzas fejű muzsikus. Tele van a város velük, beszélnek róluk, szóval majdnem kifizető Miskolcra muzsikusnak jönni.”⁶ A miskolci zenei élet nagy veszteségére Szent-Gály Gyulát élete teljében támadta meg az a gyilkos kór, amely végzett vele 1919-ben. Hosszas betegség után 1919 szeptember 24-én elhunyt.

A város saját halottjának tekintette és jegyzőkönyvileg így emlékezett meg róla: „Szent-Gály Gyula zeneiskola igazgató a város szolgálatában 10 évet töltött el, s a zeneművészet terén kiváló tevékenységet fejtett ki, nemcsak, mint elsőrangú szaktekintély, hanem, mint zeneköltő, kinek neve tevékenységénél fogva országosan ismert, s kinek számos örökbecsű zeneműve él a zeneköltészet kebelében. A miskolci zeneiskolát tudása és tevékenysége, valamint lankadatlan szorgalma által az ország egyik elsőrendű intézetévé emelte, s ezáltal a zenei ismeret megszerzésére a város és vidéke lakosainak oly alkalmat nyitott, amelyet feltalálni más vidéki városokban alig lehet. A városi zeneiskolának országosan jó hírnevet szerzett, s annak adminisztrációját kiváló szakértelemmel intézte. Buzgó működése közben támadta meg a pusztító betegség, melyből nem volt számára felgyógyulás, s férfi kora teljében ragadta el körülből a halál. Elhunytával a várost, valamint a zeneirodalmat, az általa naggyá tett, s annyira szeretett zeneiskolát, alig pótolható veszteség érte. Hogy városunk közönsége háláját a jeles férfiúnak méltóképpen kifejezze, s hervadhatatlan érdemeit kellőképpen méltassa, — elhatározzuk, hogy őt városunk halottjának tekintjük, s megérdemelt díszes temetésének költségeit egészen a város háztartása viselje.”⁷

A sors szeszélye, hogy Lányi Ernőről, — aki 1901—1907-ig vezette a zeneiskolát, a város utcát nevezett el, halála 10 éves évfordulója alkalmából márványtáblát helyeztek a Zenepalotában, — ahogyan az új zeneiskolai épületet nevezték — 1933-ban. Szent-Gály Gyula emlékét, noha 10 évig igazán eredményesen szolgálta Miskolc kulturális fejlődését, semmi sem őrzi már, csak a Zenei Lexikon néhány sora: Szent-Gály Gyula zeneszerző született 1863. január 17-én, meghalt 1919. szeptember 24. 1894— a kecskeméti, 1909—1919-ig a miskolci városi zeneiskola igazgatója volt. Művei: Az egri lány színmű ének és zeneszámai (Prónai Antal szövegére) Magyar Színház 1906, (a Helyre asszony) Kada Elek

5. A Színpad — Színházi, művészeti, zenei, társadalmi és közgazdasági hetilap. Miskolc, 1919. I. 9—I. 17-ig.

6. Uo.

7. B-A-Z m Lt. Mv. Lt. Kgy. jkv. 67 (kgy 4902 Ki) 1920.

színműve (betét számai) (Király Színház 1907), továbbá Tantum ergo vegyeskar, orgona és vonózenekarra, (Ave Maria) mezzoszoprán szóló, vegyeskar, orgona és vegyeszenekarra, a-moll Mise, Négy dal, Reviczky és Tóth (Károly verseire), 1891, Két emléklap zongorára, Mazurka, zongorára, (1895), Bölcsődal hegedűre és zongorára. Írásai: Zeneelmélet, továbbá számos népszerűsítő cikk a kecskeméti és miskolci zeneiskolák értesítőiben. Erődi Ernővel módszeres énektant adott ki.⁸ (Szent-Gály Gyula zeneszerzői megnyilatkozása a kórusirodalomban a magyar nótacsokros „népdal” feldolgozás volt. V. Gné).

Szent-Gály Gyula halálával a zeneiskolában nehéz helyzet alakult ki. Már betegsége alatt buzgó lépéseket tett a tanári testület egyik tagja, hogy az igazgató-helyetteséget elnyerje, és alapítvány létesítésével a figyelmet magára felhívja. Koller Ferenc „hűséges tanítványai” 20 éves tanári működése alkalmából 1000 korona Alapítványra tett felajánlást. A M. Kir. Vallás és Közoktatásügyi Miniszter 33 581/1918. számú leiratában válaszolt az „az alapítvány kezelése tárgyában.”⁹

A zeneiskola tanárai nem akarták igazgatóul elfogadni Szent-Gály Gyula halála után — nyíltan ezzel a tervvel és szándékkal fellépő Koller Ferencet. A miskolci kulturális életet is felkavarni látszott az a terv, hogy a zeneiskola új igazgatója Koller Ferenc legyen. Dr. László Imre, a miskolci zenei élet gyakorlati támogatója, maga is kiváló hangszerjátékos, — a Tanácsköztársaság idején a város kulturális népbiztosságának jogi tanácsadója — cikket tett közzé: „Egy kis objektivitás a Koller-zeneiskola ügyben” címmel.¹⁰

„A zeneiskola tanári karának egyöntetű állásfoglalása a Koller helyettes zeneiskolai igazgatóvá választása ellen olyan jelenség, mely az annyira megalapozott és nagy mértékben fejlődő zeneiskolánk jövőjét tekintve — megérdemel egy kis tárgyilagos szemlélődést.” — írja. Felteszi a kérdést: „Előnyös lesz e az, ha Koller Ferenc igazgató lesz, vagy sem?” (. . . .) S folytatja: „Megvan-e Kollerben az a széleslátókörű, általános nagy művészi és a zene minden ágára kiterjedő executio és főképpen teoretikus készség, amely egy ilyen intézet vezetéséhez megkívántatik? Azt hiszem Koller tanár maga sem veheti rossz néven, ha úgy vélekedünk, hogy ezt a mértéket ő nem üti meg. Már pedig ezt a mértéket követeli a közérdek, mely Miskolc fejlődéséhez fűződik és amely elől minden magánérdeknek és személyes ambíciónak háttérbe kell szorulnia.”

1920-ban, — s ez már új politikai idő jele — Koller Ferenc mégis a zeneiskola igazgatója lett. Igaz, — a kinevezés azért nem ment egészen simán, mert Pazár István és Balogh Bertalan, a zenedei felügyelő Bizottság tagjai — fellebbeztek Koller Ferenc igazgatóvá történő választása ellen. Am, a Törvényhatóság a fellebbezést elutasította és „Koller Ferenc h. igazgatónak, az intézet rendes tanárának, igazgatóvá történt megválasztását tudomásul veszi.” Az indoklásban ez áll: „A zenedei szakszabotóság f. évi június 20-án tartott ülésén Koller Ferenc helyettes zeneiskolai igazgatót, a zeneiskola rendes tanárává, az intézet igazgatójává választja meg. A megválasztás a bemutatott ülési jkv. tanúsága

8. Zenei Lexikon, Z K. Bp. 1965. III. kötet 445.

9. B-A-Z m Lt. Mv. Lt. Kgy. jkv. 173 (kgy 8856 Ki) 1918.

10. A Színpad — Színházi, művészeti, zenei, társadalmi és közgazd. hetilap, Miskolc, 1919. II. évf. 2. sz. 1919. I. 18—25.

szerint — szabályszerűen történt, s miután a zeneiskolai szabályzat 20. § akként intézkedik, hogy az iskola igazgatója az intézet rendes tanáraiból választassék meg, részünkről a megválasztás ténye ellen kifogásunk annyival is kevésbé van, mert a fellebezők szintén s zenedei szakbizottság tagjai, kik észrevételeiket, kifogásaikat a választás időpontjában megtehették volna, miután az általuk felhozott kifogások bizonyára a választás időpontjában is fennállhattak részünkről.¹¹

Ismerkedjünk meg Koller Ferenc életútjával a miskolci zeneiskola igazgatói széke elnyeréséig. 1871-ben született Hódmezővásárhelyen. Zenei tanulmányait a szegedi városi zeneiskolában, majd a Nemzeti Zenedében végezte, — ahol Huber Károly, Hubay Jenő édesapja volt a tanára, a Zeneakadémián pedig Hubay Jenő. Egy ideig a budapesti Operaház hegedűse, majd innen Bécsbe került Strausz Oszkár szimfonikus tánczenekarába. A zenekar németországi útja befejeztével a budapesti Népszínház hangversenymestereként muzsikált. Később hegedűtanárként a kecskeméti zeneiskolában működött és ugyanitt a Függetlenség című napilag szerkesztője is volt. Kecskemétről 12 évi tanárkodás után átkerült Szabadkára, ahol 4 évig tanított és az iskola h. igazgatói tisztét is betöltötte, a Szabadkai Filharmonikus Társaság hangversenymestere és h. karnagya is volt. Mint szólista 1902 nyarán Fekete Oszkár zongoraművész és Kaczér Margit operaénekesnő társaságában 12 magyarországi fürdőhelyen rendezett önálló hangversenyt, Szegeden, Aradon, Temesvárott, Kassán, stb.¹²

Ha az új igazgató zenei képességek tekintetében nem is állta a versenyt kitűnő tanáraival — szervező készségben, a lehetőségek felmérésében és a kitűzött cél elérésében — senki nem mérkőzhetett vele. Éppen ennek volt köszönhető, hogy igazgatósága első két évében a növendékek száma nagy ugrást mutatott. 1920/21: 600, 1921/22-ben 650 fő ért el. Később, az általános, országos gazdasági nehézségek miatt számuk a felére csökkent, de ezt megtartották.

Koller Ferenc céltudatos törekvéseinek köszönhető, hogy képes volt egy új — akkor az ország legszebb — zeneiskolája építését kieszközölni a városnál, tervének megnyerni a városi vezetést. Igaz, az iskola elhelyezése az 1920-as évek elején tűrhetetlen volt. Városszerte kölcsöntantermekben folyt a tanítás. Mindez a művészeti és pedagógiai munkát elviselhetetlen nehézségűvé tette, nem volt hely a zenei művészi munka eredményeinek bemutatására, hangversenyek tartására. Mindez igaz, de Koller Ferenc nélkül ezek az állapotok még sokáig konzerválódhattak volna. Elgondolkodtató, hogy ez a város, amely nem jeleskedett a művelődés ügyeinek kiemelt támogatásában, hogyan szánta rá magát erre a nagyszabású és drága tervre. Ma már korszerűtlen szűk, hisz oly sok zenei intézmény nyert benne elhelyezést, de mi lett volna a zenei élettel, ha nem épül fel a „Zenepalota;”

A tanári testület tagjai voltak Koller Ferenc igazgatása alatt: Eckert Laura (zongora), Furmann Margit (zongora), Gödryné Isaák Júlia (zongora), Halmay Irma (zongora), Gyöngyösi Ilona (zongora), Haydu István (gordonka), Hollósy Kornél (orgona, zeneszerzés, összhangzattan, karének), dr. Katona Lászlóné, Zofahl Júlia (ének), Keresztes István (zongora), Körmendy Vilma (zongora),

11. B-A-Z m Lt. Mv. Lt. Kgy. jkv. 203 Kgy ad 19333 ki/1920.

12. Zenei Lexikon Győző Andor kiadása Bp. 1935. I. 28.

3. kép. Haydú István csellóművész,
zeneiskolai tanár

4. kép. Rákos Arnold hegedűművész,
zeneiskolai tanár

D. Kuthy Adél (zongora), Rákosné Palkó Kornélia (zongora), Rákos Arnold (hegedű), Sassy Nagy Kató (ének), Stösszel Irma (hegedű), Thurzó Nagy Lászlóné, előzőleg Miskolci Simon Jánosné (zongora), Thuróczy Ilona (zongora). Óraadó tanárok: Baán Rezső (hegedű), Balogh Gizella (zongora), Gránát József (hegedű), Finta Elemér (hegedű), Neményiné Kauffmann Olga (zongora), Óváry Ilona (zongora), Senger Gusztáv (gordonka), Serédi Ilona (zongora), Wohánerné Hoffmann Olga (zongora).¹³

A testület nagy száma is indokolta az új épület megépítését. Nem mindegyikük munkásságára térhetünk ki, csak azokéra, akiknek pedagógiai tevékenységén túl, művészi munkássága is kiemelkedő volt nemcsak a város, hanem az országos zeneélet szempontjából is. Tevékenységüket külön fejezetben tárgyaljuk.

Koller Ferenc igazgatása alatt a zeneiskola adminisztratívum jól vezetett, jó hírét megtartó intézmény volt, a kitűnő tanárok munkássága eredményeként.

13. Emlékkönyv. A miskolci városi Hubay Jenő zeneiskola 25. éves fennállása és új palotájának felavatása ünnepére. Szerk: Koller Ferenc igazgató. Klein Ludvig és Szelényi Nyomda RT Miskolc, 1927. 19.

5. kép. Hollósy Kornél orgonaművész, zeneszerző, zeneiskolai tanár

6. kép. Thurzó Nagy Lászlóné (előzően Miskolczi Simon Jánosné) zongoraművész, zeneiskolai tanár

Az igazgató érdeme volt, az intézet keretén belül szervezett „zenekari osztály”, amely a város zenei életének jó segítője volt. Hasonlóképpen nagy előrelépést jelentettek az 1918-as miniszteri rendelkezés értelmében megszervezett akadémiai osztályok. Ezek létrehozásával az intézmény és a város egyaránt nagy zenei lehetőségekhez jutott.

Közeledett az iskola 25 éves fennállásának jubileuma. A jubileum is hozzájárult a tarthatatlan körülmények megszüntetéséhez. Dr. Hodobay Sándor polgármestersége alatt merült fel az új épület megépítésének gondolata. S most mutatkozott meg Koller szervezői készsége, hogy a tervből valóság szülessék. A Zenedei Felügyelő Bizottság: Baruch Gyula gyógyszerész, Becht József tanár, Hercz Jenő gépgyáros, Dombó László gimnáziumi igazgató, Koós Soma ügyvéd, Lichtenstein László takarékpénztári elnök igazgató, Nehéz János tanfelügyelő, Pazár István Vízmű igazgató, Vidats János MÁV felügyelő, Ferenczy Károly könyvkereskedő és könyvkiadó, Gálffy Ignác kereskedelmi iskolai igazgató — egyöntetűen támogatták az építkezés szükségességét.

Az együttes támogatás, a polgármesteri segítség, az igazgató szívós munkája nyomán 1925-ben a Városi Mérnöki Hivatal már azt jelenthette a közgyűlésnek: „A zeneiskola és női kereskedelmi iskola építési munkája a telken levő épületek lebontásával és a földmunkákkal kezdetét vette.”¹⁴

Mai szemmel irigylésre méltó gyorsasággal, haladtak a munkálatok. Két évvel később már ezt olvashatjuk: „Tanácsunk előterjesztése elfogadásával elhatározzuk, hogy a város áldozatkészségéből emelt zene-iskola új palotája ünnepélyes keretek közt avattassék fel- és ezzel együtt tartsuk meg az iskola fennállásának 25 éves jubileumát is. Az ünnepélyes felavatás napját f. évi december 17-ben állapítjuk meg. Elhatározzuk továbbá, hogy a Miskolc városi Zeneiskola elnevezést megváltoztatjuk és zeneiskolánkat a felavatási, illetve a jubileumi ünnepség alkalmából Miskolc Városi Hubay Jenő zeneiskola néven nevezzük el.”¹⁵

A zeneiskola új épületének megépítésével kapcsolatban nagyon röviden érintettük a város ezúttal szokatlan nagy áldozatkészségét. Hadd erősítsük meg ezt a gondolatot még néhány statisztikai adattal: A kultúrára fordított juttatásokkal Miskolc soha nem büszkélkedhetett. Külön tanulmány tárgya lehetne ezek okának kikutatása. A tények: még az első világháború előtt 1910-ben, amikor a kulturális kiadások országosan 10,1%-ot tettek ki — Miskolcon csak 7,6%-ot értek el. A hasonló nagyságú városok között az utolsó volt. Ebben az időben Nagyváradon 12%-ot, Debrecenben 9,3%-ot, Pécsen 16,4%-ot, Szabadkán 16,2%-ot, Zomboron 16,6%-ot, Komáromban 18,2%-ot, Aradon 17,5%-ot, Budapesten 19,2%-ot fordítottak a kulturális kiadásokra. 1928-ra a miskolci kulturális költségvetési kiadások 11,8%-ra emelkedtek, de így sem foglaltak el előkelő helyet.¹⁶ 1933-ban ismét visszasüllyedtek 9,8%-ra.¹⁷

S most ez a város 1927-ben csaknem egy millió pengőt, pontosan 941 380 pengőt volt hajlandó egy zenei intézmény építésére fordítani. A szép tett értékét az sem csökkenti, hogy ugyanebbe az épületbe zsúfolták be a városi női felsőkereskedelmi lányiskolát, a földszinten üzleteket, amelyek ma tantermek, sőt ugyanitt kapott helyet a zálogház is. Az intézmény szép volt, akkor az ország legszebb, s legjobban felszerelt zeneiskolája. Egyetlen, amelyik jó teljesítményű orgonával is rendelkezett.

A zeneiskola igazgatója el tudta érni a városi vezetéssel, hogy egy szép és alkalmas orgonát is kapjon az intézet. A Városi Közgyűlés okiratai erről is tanúskodnak: „Tanácsunk jóváhagyásával elhatározott, hogy a Luther téren épülő zeneiskola hangverseny termében egy orgonát szerelünk fel. Az orgona vételére 450 millió korona.” „Fedezetül úgy kívánunk gondoskodni, hogy annak 1927 évi költségelőirányzat leendő felvételét rendeljük el. Az orgona beállítására azért is van szükség, hogy egy új orgonatanács is kreálható lesz, az eddigi harmónium tanács helyett. Az orgona megépítésére Angster József és Fia pécsi orgona gyártól kértünk ajánlatot, s az ajánlatot, s az ajánlat szerint az orgona 295 800 koronába, villany fúvjtatóval 350 millió koronába kerül.” Következett a szokásos záradék: „Ezen határozatot 15 napra közszemlére tesszük ki, amely ellen fellebbezést lehet benyújtani a Belügyminiszterhez.”¹⁸

14. Miskolc Thj. város Hivatalos Értesítője 1925 július—szeptember.

15. B-A-Z m Lt. Mv. Lt. Kgy. jkv. 233/kgy 1927 43035/Ki/1927.

16. *Zsedényi Béla*: Miskolc szellemi élete, Miskolc, 1927. 161.

17. Statisztikai Közlemények Bp., 1934.

18. B-A-Z m Lt. Mv. Lt. Kgy. jkv. 167 Kgy/1926/23510 Ki.

A másik kérdés: az iskola elnevezése. S ez nemcsak névadást jelentett, hanem politikai elkötelezettséget is a város és az igazgató részéről, akinek ebben már nemcsak a céltudatossága rejlett, hanem a hivatalos politika elfogadása, sőt elnevezéséről szóló közgyűlési határozat ezt íme így okolta meg: „Abban az elhatározásunkban, hogy zeneiskolánk új palotája szalattai dr. Hubay Jenő, m. kir. udvari tanácsos, felsőházi tag hegedűművész, az Országos M. Kir. Zene-művészeti Főiskola főigazgatójáról neveztessek el, tiszteletünket és elismerésünket óhajtjuk leróni a magyar zenevilág legnagyobb mesterével szemben, aki dicsőséges művészi pályafutásán nemcsak szeretett hazánk földjén aratott megszámolhatatlan babérokat, de, mint hegedűművész és zeneköltő világhírt vívott ki magának, aki mestereket nevelt, akinek nevéhez fűződik a magyar zeneművészeti kultúra lendületes haladása, s aki nagy szívének nemes hajlandóságával, városunk iránt érzett szeretetének sokszor adta ékes tanújelét. Hitünk és meggyőződésünk, hogy homokzatán Hubay Jenő nevét viselő zeneiskolánk a Mester és Patrónus szellemében fogja szolgálni zenei kultúránk fejlődését, emelkedését.”¹⁹ Mindezt akkor vetették papírra, amikor Magyarországon már Bartók, Kodály, Dohnányi és mások szintén „megbecsülést vívtak ki maguknak”, ha itthon talán nem is, de széles Európában.

Egy-egy művész munkásságának értékelése különböző korban eltérhet egymástól. Így van ez Hubay Jenő esetében is. A második világháború között — tehát az általunk tárgyalt időszakban — nemcsak, mint utolérhetetlen hegedűst és igen kiváló pedagógust tartották számon, hanem zeneszerzői zsenialitását is Bartók és Kodály fölé emelték. Mindegyik értékelés egyetért abban, hogy világraszóló hegedűs volt. Kodály Zoltán ezt írta róla: „Hubay iskolája egész fészekalja virtuózt engedett ki az idén szárnyára. Főleg zenekari koncerteken mutatkoztak be. Közülük kétségtelenül Székely Zoltán a legtehetségesebb. Ebben az évben Amerikában Vecsey, Talmányi, és Rubinstein Erna képviseli a magyar iskolát.” (1922) De ugyanebben a „Budapesti Levelében” azt is írja Kodály: „Magyarország ezenfelül zongorajátékban is megállja a helyét, ezt Dohnányi bizonyította be. Az új nemzedék őt tekinti eszményképének. Nemcsak tanárként fejt ki nevelő hatást, hanem ugyanígy hat a hangversenydobogóról is.”²⁰ A Zenei Lexikon 1935-ös kiadása még hosszan méltatja zsenijét. Az 1965-ös kiadásban már a többi között ez áll: A Hubay-iskola fogalomává vált a világban. Kitűnő hegedűstanítványai nemzetközi viszonylatban is számottevők. Szimfóniai, operái, óriási munkakedvén kívül nagy művészi akarását is bizonyítják, amely nem áll arányban zeneszerzői elhivatottságával.²¹

Szabolcsi Bence értékelése: „Hubay Jenő a világhírű magyar hegedűpedagógia és kamarazenélés megalapozója. Műveiben a 19. sz. francia és német hangszeres kultúra, főleg Massenet és Vieuxtemps neveltje.”²²

A Hubayról szóló értékelések közül a legélesebb hangú Molnár Antalé, a Zeneművészeti Főiskola tudós professzoráé: „Hubay ügyesen felhasználta vagyoni helyzetét, szoros összeköttetésre lépett a feudális társadalom vezető réte-

19. B-A-Z m Lt. Mv. Lt. Kgy. jkv. 233 Kgy 43035/Ki/1927.

20. Kodály Z.: Visszatekintés ZK. Bp. 1964. II. kötet 361.

21. Zenei Lexikon Z. Bp. 1965 II. kötet 225—26.

22. Szabolcsi Bence: A magyar zenetörténet kézikönyve. Zp. Bp. 1955. 53.

gével. Neje grófi család sarja és egy latifundium örököse. Életmódja a dúsgazdag, szorgos főúréra emlékeztetett. A feudális körök így fogadták be maguk közé. Ha tehát komolyan vesszük az ország politikai rendjét, első helyet kellett szorítani a mesternek. Ezzel váltak szerzeményei a zászlósurak, főpapság, a nagybirtokosok és a bankokrácia vitán felüli kedvencévé. Károlyiék előtt és Horthy óta, egészen 1945-ig, minden kormány egybehangoltnak tekintette Hubay életművét a nemzetvédelmi szervezettel és aszerint jutalmazta a művészt. Vagyis művei fölülte álltak a bíráltnak. Leghíresebb hegedűművek a Csárda-jelenetek voltak, amelyek még több cigányos kencét mázoltak a nótavázra, mint a Liszt Rapszodiák.²³

Az elnevezés tehát, nemcsak zenei, hanem politikai tett is volt Koller Ferenc, illetve Miskolc város vezetése részéről. Az elnevezéstől a tanári testület nem függetleníthette teljesen magát, ezért tagadhatatlan, hogy a Hubay kultusz Miskolcon jobban érvényesült, mint másutt. De a művészet iránti elkötelezettségük és tudásuk megóvta őket az egyoldalúság veszélyétől. 1921. június 4–5-én nagy kultúrünnepélyt rendezett a város vezetése a Színházban, amelyből különösen a június 5-i események figyelemre méltóak. Reggel 6 óra 30 perckor megérkezett a városba József főherceg és fia József Ferenc főherceg, Pekár Gyula író, kultusz államtitkár, Császár Elemér egyetemi tanár az MTA tagja, Hubay Jenő, Jászay Mari nagyasszony, Sajó Sándor író, Zsolt Nándor zeneszerző. Ő Kir. Fenségek 9 órakor misét hallgattak a Mindszenti templomban, 10 órakor megtekintették a múzeumi kiállításokat, fél 11 órakor az Avasi templomot. Azután díszesen felvonultak az Avasra és emlékfát ültettek. Gvadányi József tábornok és író emlékére: Császár Elemér, Lévy József emlékére: Sajó Sándor, Reményi Ede emlékére Hubay Jenő, Tárkányi Bélára Turi Béla képviselő, Tóth Ede költőre Zsolt Nándor, Vadnay Károly íróra Száva Gyula a Petőfi Társaság tagja, Latabár Endrére Jászay Mari, Herman Ottóéra Szentpály István polgármester és Géher János Üzletigazgatósági (MÁV) főnök, Dérynére: Pekár Gyula.²⁴ Íme tehát az új rend, amelyik a „hazafiatlan kommunisták” után a magyar múlt és hagyomány védőjeként lépett fel.

Elérkezett az iskola fennállásának 25 éves évfordulója, amely nemcsak a névadónak szóló tisztelet volt, hanem a város megbecsült intézményének a jubileuma is. A megemlékezésre méltó volt az elmúlt negyedszázad, hiszen az a tény, hogy addig közel 8000, pontosan 7512 növendéket oktatót a zene művészetére — már önmagában is megbecsülést érdemelt.²⁵

Az ünnepség megszervezésében az igazgató szervező készsége ismét teret kapott. A jubileumra Emlékkönyvet adtak ki, amelyben a kultuszkormányzat — bár rövid —, de mégis elismerő sorain kívül a város, a megye vezetői, az ország zenei intézményeinek köszöntései olvashatók. Az Emlékkönyv megörökíti a város már méltatott s valóban nagyszerű gesztusát a pénzügyi fedezet megteremtésére, kiderülnek belőle azok a nehézségek, amelyek az építkezésnél fennálltak, és elismerő sorok szólnak a 260 építő munkás becsületos munkájáról,

23. Molnár Antal: Magamról — másokról. Gondolat. Bp. 1974. 129.

24. Eredeti Műsor. Borsod megye és Miskolc Thj. város országos magyar kultúrünnepélye 1921. június 4–5.

25. Lásd 13 27–78.

hogy a Hunyadi utcai résznél 6 méter mély alapozást kellett végezni a Szinva meder miatt. Méltán emlékezik meg a kiadvány mindazokról, akik a tervezésben, építésben és sokféle belső munkában becsülettel részt vállaltak. Miskolc ma is impozáns épülete az ő munkájuk nyomán készült el.

1927. december 17-én tartották az avatási ünnepséget. A miskolci napilapok képes, hosszú cikkekben méltatták a valóban nem minden napi eseményt.

Az avatási ünnepség este 7 órakor kezdődött. A kultuszminisztérium képviselőjében Jeszenszky Sándor dr. művészeti előadó, Gulden Gyula és Lehel István miniszteri tanácsosok vettek részt. (Mai értékeléssel méltán tűnhetik úgy, hogy a kultuskormányzat eléggé távortartotta magát, annak ellenére, hogy a névadó főrendiházi tag és a legmagasabb zenei képzést nyújtó intézmény főigazgatója volt. A vidéki törvényhatósági vezetők is csak csekély számban voltak jelen. A Zeneművészeti Főiskola tanárai nagy számban jelentek meg: Siklós Albert, Nagy Géza, Stefániai Imre, Zsolt Nándor, Gábor Ferenc, Harmath Arthúr. A Nemzeti Zenede részéről Szabados Béla elnök-igazgató, az Országos Magyar Zenészsövetség képviselőjében Gráber Lajos. Debrecen városát Csűrös Ferenc kultúr tanácsos képviselte. Szegedet: Tóth Gyula dr. továbbá König Péter zeneiskolai igazgató, Kecskemétet: Bodon Péter zeneiskolai igazgató, Győr városát: Petz Lajos felsőházi tag, és Hermann László zeneiskolai igazgató, Pécs városát: Kürschner Emánuel zeneiskolai igazgató, Baja városát: Vojnich Ferenc dr. polgármester. A Szépművészeti Múzeumot: Petrovics Elek főigazgató, Abaúj-Torna megye részéről: Szent-Imrey Pál alispán volt jelen. A délutáni gyorsvonattal érkezett Hubay feleségével, Czebríán Róza grófnővel és két fiával, ifj. Hubay Jenő földbirtokossal és Hubay Andor festőművésszel. Hubay Jenő kíséretében volt Sugár Viktor kormányfőtanácsos, a budai Koronázótemplom karnagya.²⁶

Az ünnepély műsora:

I.

1. Hymnus. Előadta az iskola női kara. Orgonán kísérte Hóllósy Kornél, vezényelt Koller Ferenc.
2. Dr. Hodobay Sándor polgármester üdvözlő beszéde.
3. Hubay: *a)* Románc, *b)* a Fonóban. Előadta: Gránát József az iskola óraadó tanára, zongorán kísérte: Jenney Sarolta II ak o.
4. Hubay—Végváry: Könnyek. Hubay—Szikra: Hó takarja a hegyeket. Énekelte: Tóth-Bartók Anna IV ak o növendék, zongorán kísérte Bihary Aranka III ak o növendék.
5. Dohnányi: Versenytanulmány (f-moll) Előadta: Puky Margit az iskola végbizonyítványos növendéke, tanárjelölt.

II.

6. Hubay: Versenymű (c-moll) Előadta: Helényi Gyula gordonka művész, a győri zeneiskola tanára. Zongorán kísérte Palkó Kornélia.
7. Liszt: Szent Ferenc legendája. Előadta: Thurzó Nagy Lászlóné.

III.

8. Liszt: Benedictus (A Koronázási miséből). Előadta: Hubay Jenő, orgonán kísérte: Sugár Viktor.
9. Hubay: Adagió, Csárdajelenet XI. Előadta: Hubay Jenő. Zongorán kísérte: Kósa György zongoraművész, ZF tanára.

26. HOM HA 53 3324. 2.

10. Bach: Toccata és fuga d-moll, Boelman: Suit gotique, Bossi: Cansonetta. Előadta: Sugár Viktor az orgona tervezője.²⁷

Az ünnepségek elmúltával a szép, új épületben kitűnő körülmények között, bár a gazdasági válság miatt csökkentebb létszámmal folyhatott a tanítás. 1928-ban 15 vidéki város zeneiskolája között a miskolci volt a legnagyobb, tanár és növendék létszámban a legnépesebb. A vidéki városi és egyesületi zeneiskolában —, tehát a közösség és nem magán vállalkozók hasznára működő intézményekben 2780 növendék tanult 1930/31-ben. Ebből 300 Miskolcon. A 15 intézetben 65 rendes és 11 óraadó tanár. Ebből Miskolcon 9 rendes és 2 óraadó tanár.²⁸

Az intézmény életében nem kis szerepet betöltő „zenedei szakbizottság” összetételében 1930-ban változás következett be. Tagjai lettek: Becht József zenetanár, Domby László igazgató, Ferenczy Károly kereskedő, Hegedüs Géza, Hercz Jenő gépgyáros, Dr. Holics Pál ügyvéd, Dr. Kovács József ügyvéd, Dr. Pataky Sándor MÁV főtanácsos, Pazár István vízműigazgató, Dr. Venetiáner Jakab, Vucskits Jenő igazgató.²⁹

A bizottság összetétele Miskolc kulturális élete szempontjából nagyon számottevő volt. Becht József kitűnő muzsikus, Ferenczy Károly a város társadalmi és gazdasági életében nagy szerepet játszó egyéniség, Pazár István maga is kitűnő muzsikus, Venetiáner Jakab a munkásmozgalomban híressé vált Vándor Sándor édesapja, jónevű orvos, Vucskits Jenő a város legnagyobb fiúgimnáziumának, a híres „Fráter György” gimnáziumnak az igazgatója, jeles művészetpolitikus. 1935-ben a Szervezeti Szabályzat értelmében az előírt idő eltelével újra kellett választani a bizottságot. Tagjai lettek: Becht József, Békeffy Béla kereskedő, Ferenczy Károly kereskedő, Gálffy Ignác igazgató, Hercz Jenő, dr. Holics Pál, dr. Kovács József, Kellner Ödön újságíró, László Ervin kereskedő, Molitor Gusztáv a Tanítóképző igazgatója, dr. Pataky Sándor, Pazár István, dr. Venetiáner Jakab, Vucskits Jenő, Zsarnay János főjegyző.³⁰

1937-ben Koller Ferenc nyugalomba vonult. A Városi Törvényhatóság Közgyűlése „a legnagyobb dicséret és elismerés hangján emlékezett meg azon érdemes munkásságáról, amit a zeneiskola igazgatójaként az iskola élén hosszú évtizedeken keresztül kifejtett. „Kiváló munkásságának volt a következménye, hogy a városi zeneiskola a városunk büszkesége lett, olyan magasra emelkedett, hogy országos viszonylatban is a legelsőnek mondható” — szölt a határozat. „Az ő érdeme, hogy rá irányította a figyelmet a nemrég elhunyt, nemzetünk büszkesége, Hubay Jenőre, a nagy zeneköltő, pedagógus, világhírű hegedűművészre, akiről a Zeneiskola épülete nevét is nyerte. A zeneiskolát mindig Hubay Jenő szellemében vezette, felismerve azt a kultúrhivatást, amit az ő örökbecsű művészete a zenekultúra terén jelent. A thj. bizottság Koller Ferenc zeneiskolai igazgatónak nyugdíjazása alkalmából, fáradságot nem ismerő munkájáért, művészi teljesítményéért köszönetet szavaz, elhatározza, hogy érdemes

27. Reggeli Hírlap, miskolci napilap 1927. december 17.

28. Breuer János: 30 év magyar zenekultúrája Zk Bp. 1975. 24.

29. B-A-Z m Lt. Mv. Lt. Kgy. jkv. 10 (Kgy) 1930.

30. B-A-Z m Lt. Mv. Lt. Kgy. jkv. 13 (Kgy) 637.

munkásságát jkv-ben megörökíti.³¹ Helyét Rákos Arnold, az eddigi helyettes igazgató foglalta el. (Kinevezésével kapcsolatban nem található adat. V. Gné.)³²

1940-ben a „zenei szakbizottság” számát — indokolás nélkül — 6 főre csökkentették. Tagjai: Ferenczy Károly, Molitor Gusztáv, dr. Molnár Gyula főorvos, dr. Nemes Bertalan közjegyző, dr. Putnoky Béla jogakadémiai tanár, és Weisz Ödön kereskedő.³³

A zeneiskola a II. világháborúig több mint 10 000 növendéket tanított és nevelt a zene szeretetére és szolgálatára. Ebből, mintegy 1100 tandíjmentességet élvezett. Sokan közülük nemcsak a város, hanem az ország életében is szerepet játszottak. Még a legkiválóbbak kiemelése is nehéz. Országos hírt szerzett Fasang Árpád és Venetiáner (Vándor) Sándor, nemzetközit Zöldy Sándor.^{34, 35}

A zeneiskola pedagógiai munkája évenként 10—12 hangversenyt jelentett a növendékekkel, ami az akadémiai osztályok megszervezése után — magas színvonalat követelt. A hangversenyek sorából különösen az évről-évre megújuló hangversenyek emelkedtek ki, amelyek az évi munka szép összegezését nyújtották. A zeneiskolának mindezen kívül a város zenei életét is segíteni kellett, különösen a zenekari életre vonatkozóan. Erről a megfelelő fejezet ad áttekintést. Ezúttal a zenepedagógiai munkát állítjuk előtérbe, illetve azokat a nagy zenei megmozdulásokat, amelyek az első jelentős zenekar, a Filharmóniai Társaság megalakulása előtt a város zenei életében különösen kiemelkedőek voltak. Kitérünk a kamarazenei élettel összefüggő növendékhangversenyekre is, hiszen csak így érthető a város — tulajdonképpen mindig élő — kamarazene hagyománya. A hangversenyek műsorából kitűnik a színvonal igényessége, és a modern magyar zene megismertetésére irányuló céltudatos törekvés.

Térjünk vissza a zeneiskola hangversenyéletének jelentősebb eseményeire: Az első világháború véres esztendeiből kiemelkedik az 1916 évi évről-évre megújuló hangverseny, amely Haydn: Teremtés oratóriumának első, bár csak részleges bemutatása volt. Szent-Gály Gyula már idézett tanulmányában kifejtette a háború ízlésromboló hatását. Talán éppen e hatást is igyekezett ellensúlyozni, amikor az iszonyatos esztendőkhöz erre a nagy zenei feladatra vállalkozott.

Egy oratórium előadásához — még akkor is, ha csak részletekről van szó — nagy zenei összefogás szükséges. A műfaj maga támasztja a nagy zenei, igényeket; Nagy előadói apparátust, énekkart, zenekart és szólistákat. Mindezek az akkori háborús években különös nehézséget jelentettek. Az oratórium előadásában résztvettek a zeneiskola növendékei, tanárai, zenét szerető felkészült műkedvelő városi polgárok a Miskolci Daláregylet, és a Diósgyőri- vagyári szimfonikus zenekar. A magánrészeket énekelték: Bodnár Ilona, Bráver Irma, Musill Ilona zeneiskolai növendékek, és Beregszászy Károly ig. tanító, a Daláregylet karnagya. Beregszászy már szinte tapasztalt oratóriuménekesnek számított, hiszen már 1904-ben még Lányi Ernő idejében a Mozart Requiem egyik szó-

31. B-A-Z m Lt. Mv. Lt. Kgy. jkv. 1948. (Kgy) 1937.

32. A városi Levéltári iratanyagban nem található a kinevezés írásos nyoma.

33. B-A-Z m Lt. Mv. Lt. Kgy. jkv. 4 (Kgy) 1940.

34. Zenei Lexikon Zk Váll. Bp. I. 604. Fasang Árpádról szóló fejezet: III. kötet 573. Vándor Sándorról szóló fejezet.

35. A magyar muzsika Hőskora és jelene történelmi képekben. dr. Pintér Jenóné kiadása Bp. 1940.143.

listája volt. A Haydn: Teremtés részletei a zeneiskola tanévzáró ünnepélyén hangzott el. Az első rész „szabályos” vizsga hangverseny előzmény volt.

Az egykorú méltatás szerint: „Hetek — hónapok fáradságának eredménye volt az előadás — és csak az a nagy művészi ambíció, amely Szent-Gály Gyulát lelkesítette, lehetett képes arra, hogy legyőzze mindazokat az akadályokat, amelyek a nagyszabású terv elé éppen az akkori időben gördültek. Már az is megkapó látvány volt, amikor a függöny felgördült és a színpadon stílszerű elrendezésben az iskola tanárai, növendékei és a zenekar voltak láthatóak. Középen állt Szent-Gály Gyula, aki az előadást vezényelte. Az oratórium minden egyes számát zúgó taps kísérte, amely ugyanúgy szólt a kitűnő igazgatónak, mint a derék, hivatott tanári karnak, mint az összes növendékeknek. A hatalmas zene-mű minden részlete érvényesült a művészi előadásban és zavartalan élvezetben volt részük.”³⁶

1920-ban a színházi és a diósgyőri vasgyári zenekar egyrészének közreműködésével ismét nagyszabású hangversenyt hallhattak az érdeklődő miskolciak évzáró hangversenyként. Vezényelt: Hollósy Kornél tanár. A színvonalas hangverseny műsorából kiemelésre érdemes Beethoven: Larghetto a D-dúr szimfóniából. (II. szimfónia). Ez a szimfónia sokkalta merészebb, kísérletezőbb, modernebb, mint az I. Az éppen előadott Larghetto leghosszabb, legszebben kidolgozott és legpoétikusabb Beethoven szimfónia tételek egyike. Elhangzott — a többi között — Mihalovits: A kolostorban, részlet a Toldi szerelme c. operából a női kar előadásában, és a Beethoven B-dúr zongora verseny II. tétel, amelyet Oláh Margit II. akadémiai osztályos növendék adott elő zenekari kísérettel. Tanára Halmay Irma.³⁷

1921-ben találjuk az első adatokat arra, hogy a zeneiskola tanárai a magyar zenei élet lüktetésében éltek. Egyébként a már idézett Michalovich-mű előadása is ezt mutatta, hiszen ő is korabeli szerző volt. 1921-ben először hangzott el Miskolcon Bartók-mű az Este a székelyeknél és az Allegro Barbaro.³⁸

1922-ben rendezett nagyzenekari hangversenyen mutatkozott be a zeneiskola kitűnő zongora tanára Miskolci Simon Jánosné (a későbbi Thurzó Nagy

36. HOM HA. 76. 1062. 1. 2.

37. Eredeti műsor. 1 lapos. A miskolci államilag segélyezett városi zeneiskola a színházi és Diósgyőr-vasgyári zenekar egy részének közreműködésével 1920. június hó 26-án este 8 órakor a Korona Szálló nagytermében tartja évzáró hangversenyét. Műsor: Beethoven: Larghetto a D-dúr szimfóniából. Előadja a zenekar. 2. Brahms: esz-moll Skerzo. Zongorán előadja: Kauffmann Olga IV. ak. o. növ. Tanára: Keresztes István. 3. Gade Niels: a. Kazonetta, b. Humoreszk, c. Novelett. Előadja a vonós zenekar. 4. Popper: e-moll versenymű I. tétel. Gordonkán előadja: Helyényi Gyula I. ak. o. növ. Tanára: Haydu István, zongorán kíséri: Halmay Irma tanárnő. 5. Grieg: a. Bölcső dal. Énekli: Lágler Olga I. előkészítő b. Solvelg dala. Énekli: Fehér Katalin I. előkészítő c. Tavasz. Énekli: Beck Rózsa II. gyak. o. növ. Tanáruk: dr. Katona Lászlóné. 6. Michalovich: A kolostorban (Részletek a Toldi szerelme c. operából.) Kern: A tavaszi nap. Énekli a női kar. Zongorán kíséri Palkó Kornélia tanárnő. 7. Hubay: Csárdajelenet. Hegedűn előadja: Finta Elemér I. ak. növ. Tanára: Koller Ferenc ig. h. Zongorán kíséri Eckert Laura tanárnő. 8. Beethoven B-dúr versenymű. II. rész. Zenekari kísérettel zongorán előadja: Oláh Margit II. ak. oszt. növ. Tanára: Halmay Irma. A zene és énekkar számait vezényli: Hollósy Kornél, tanár. Műsor ára 1 korona. László E. Miskolc.

38. Eredeti műsor. Miskolc városi zeneiskola. Vizsgálati növendék hangverseny VII. 1921. június 26. Vasárnap délután 5 órakor. Megyeháza. (...) 2. szám: Bartók: Este a székelyeknél; Allegro Barbaro, zongorán előadja Spiró László. Tanára: Keresztes István.

Lászlóné). A zenekar összetétele ismét nagy zenei összefogásra utal: a Zeneiskola, a 13. gyalogezred, és a Diósgyőri vasgyár zenekar közreműködésével elhangzott: Mozart: Jupiter szimfónia, Liszt: Esz-dúr zongora verseny, előadta Miskolci Simon Jánosné, Szent-Gály Gyula: Szerenád vegyes karra és Hollósy Kornél: Találkozás, női karra. Szoprán szóló: Hornyák Olga, alt szóló: Lágler Olga, zenekari kísérettel előadták a karénektanfolyam növendékei. Vezényelt Koller Ferenc és Hollósy Kornél.³⁹

Idézzünk egy kamarazene hangverseny műsort is 1929-ből: Beethoven: zongora 3-as. Előadják: Tóth Károly zongora, Sente Klára hegedű, Jaczkó Gyula gordonka. 2. Goldmark: zongora 5. Előadják: Bihari Aranka zongora, Reinitz Anna I. hegedű, Juza Ferenc II. hegedű, Mohilla Károly mélyhegedű, Littkey Endre gordonka. 4. Mendelssohn: Motetta op 39.4 szolamú női kar. Orgona kísérettel. Előadja az iskola női kara. Szoprán szóló: Szabó Ilona, mezzo: Hauke Olga, alt: Bogdán Vera. Tanár: Hollósy Kornél.⁴⁰

1931-ből: IX. növendék hangverseny: 7. szám: Debussy: Az elsüllyedt katedrális, b.) Bartók: Perpatvar. Zongorán előadja Zorkóczy Erzsébet II. ak. oszt. Tanára: Eckert Laura. 11. szám Liszt: Villa d, Este szökőkútjai, zongorán előadja: Herceg Klára II. ak. oszt. növ. Tanára: Thurzó Nagy Lászlóné.⁴¹ 1931. X. növ. hangverseny. Énekkari est. 5. szám: Kodály: Lengyel László, Tánc nóta, Túrót eszik a cigény. A tanfolyam vezető tanára: Hollósy Kornél.⁴²

1933. májusi hangverseny 3,b Kodály: Kis keringő. Előadta: Havasi Gizella II. közép oszt. Tamára: Eckert Laura.⁴³ 1937 december 15. Növ. hangverseny 4. szám: Bartók: Gyermekeknek sorozatból zongorán előadja: Fűrész János I. alsó osztály. Tanára: R. Palkó Kornélia.⁴⁴

39. Eredeti műsor. A városi zeneiskola zene és énekkari hangversenye május hó 11-én, csütörtökön este fél 8 órakor, a Korona szálló nagyertermében. Miskolci Simon Jánosné zongora művész, zeneiskolai tanár, a Miskolci Daláregylet, valamint az intézet, a m. kir. 13. sz. honvéd gyalogezred és Diósgyőri vasgyár egyesített nagy zenekarának közreműködésével. Műsor: Mozart W. A.: Jupiter Szimfónia (C-dúr) a. Allegro, vivace, b. Andante cantabile, c. Menuetto (Allegretto), d. Molto allegro. Előadja az egyesített nagy zenekar. 2. Bellini: Énekettős a „Norma” c. operából; Zenekar kísérettel előadják: Szombathyné Fehér Katalin és Hornyák Olga. Szünet. 3. Liszt F.: Első versenymű (Esz-dúr). Zenekarikísérettel zongorán előadja Miskolci Simon Jánosné. 4. a. Szent-Gály Gyula: Szerenád. Vegyeskar. b. Hollósy: Találkozás. Női kar. Szoprán szóló: Hornyák Olga. Alt szóló: Lágler Olga. Zenekar kísérettel előadják a karénektanfolyam növendékei. Az 1. 2. és 3. számot Koller Ferenc zeneiskolai igazgató, a 4-ket Hollósy Kornél tanár vezényli. A zenekar 56 tagból, az énekkar 80 tagból áll. Jegyek 100, 80, 60, és 20, tanuló jegyek 10 koronás árban Ferenczi B. könyvkereskedésben válthatók. Köztisztviselők és családtagjaik 30%-kal olcsóbban válthatják meg jegyeiket.
40. Eredeti műsor. Miskolc városi Hubay Jenő zeneiskola 1928/29 tanév, XXVIII év V. növendék hangversenye. Kamarazene. 1929. május 23-án, csütörtök délután 6 óra. A zenepalota dísztermében. A kamarazene-tanfolyam vezető tanára: Haydu István.
41. Eredeti műsor. Miskolc városi Hubay Jenő Zeneiskola 1930/31 tanév. XXX. évf. IX. növendékhangversenye. 1931. május 27-én szerdán délután 6 órakor a Zenepalota dísztermében.
42. Eredeti műsor. Miskolc városi Hubay Jenő zeneiskola 1930/31 tanév XXX. évf. X. növendék hangverseny. Énekkari est. 1931. június 9, kedden este 8 órakor a zenepalota dísztermében. Az énekkari tanfolyam vezető tanára: Hollósy Kornél.
43. Eredeti műsor. Miskolc városi Hubay Jenő Zeneiskola 1932/33 tanév. XXXII. évf. III. növendék hangverseny. 1933. május 17-én, szerdán délután 6 óra
44. Eredeti műsor. Miskolc városi Hubay Jenő Zeneiskola 1937/38. XXXVII. évf. I. növendékhangverseny magyar szerzők műveiből. 1937. december 15. szerdán délután 6 óra. Műsoron szerepelt még: Hollósy, Zsámboki, Bátor, Kacsóh, Falk egy-egy műve

Az itt bemutatott műsorok vagy műsorrészletek természetesen nem érzékeltethetik kellően a zeneiskola munkáját, de arra talán elegendőek, hogy ízelítőt adjanak 30 év munkájának nagyon széles skálájából. Arról a törekvésről, amelyet a zeneiskola kifejtett az európai és modern magyar hangszeres és kórusmuzsika megismertetéséért. Különös figyelmet és elismerést érdemel a modern magyar kórus-zene ápolása, Bartók, Kodály műveinek megszólaltatása. E tekintetben a zeneiskola méltóan csatlakozott azokhoz a példákhoz, amelyeket a munkás énekkarok mutattak. Nagy Ferenc munkásokból álló karénekeiskolája már 1928-ban előadta Kodály: nagyszabású „Mulató gajd” című kórusát, hasonlóan a diósgyőri vasgyári vasas dalárda, Gránát József vezetésével 1930—31-ben már énekelte a modern magyar zeneszerzők: Bartók, Kodály, Demény, Vándor, Venetiáner alkotásait. A növendék hangversenyek között különösen kiemelkedtek a nagy zeneszerzők Beethoven, Schubert, Goldmark, Liszt évfordulók alkalmából rendezett ünnepélyek, amelyek az országos sajtóban is mindig visszhangot kaptak. A zeneiskola szerepe tanulmányunk egész időszaka alatt jelen lesz és teszi teljessé az intézményről alkotott képünket.

MISKOLCI ZENEMŰVÉSZEK

Már az eddigiekből is kitűnt, a város vezetői büszkéek voltak zenei intézményükre. Így érzett a város lakossága is. A 25 éves fennállás alkalmából kiadott Emlékkönyv sok és szép elismerő sort tartalmaz. „A miskolci zeneiskola hazánk egyik legrégebb zenei intézete és egy negyed századon át sokszor igen mostoha körülmények között áldásos művészi munkát fejtett ki.” Szép méltatások olvashatók a „kitűnő tudású művészi tanári kar”, „érdemes tanári kar”, „elsőrangú tanári kar” munkájáról. Mindez lehet az alkalomnak szóló udvarias formula, lehetett a város elfogultsága saját intézménye iránt, igazi minőség, és magas művészi színvonal nélkül. De lehetett — és szerencsére valóság volt.

Természetesen „az érdemes tanári kar” nem minden tagja volt hangversenyező, külföldet járó, vagy nagyhírű alkotó művész. A nem hangversenyező tanárok is kitűnően, becsülettel tanítottak; hogy mégsem róluk szól ez a fejezet, annak az az oka, hogy a miskolci zeneiskola művészi munkájához hozzájárultak, de hírét mégsem ők vitték messzire.

E fejezet utal arra, hogy nemcsak a zeneiskola, hanem a város kiváló nem hivatásos, zenét művelő muzsikusaírói is szólunk. Ezt a kép teljesebbé tételéért tesszük, ők sem jártak külföldet „csak” a szűkebb haza, a város zenei jó hírét erősítették.

A művészek munkásságával helyenkint csak vázlatos formában foglalkozhatunk. Nem maradtak róluk életrajzi adatok. Csak munkájuk néhány szerény emléke — a műsorokból kideríthetően — maradt fenn.

Még 1909-ben, Szent-Gály Gyula igazgatóval egy időben került a zeneiskolához HALMAY IRMA (Helényi Béláné) zongoraművésznő és tanár. A Zeneakadémián Chován Kálmán tanítványa volt, utána Bécsben tökéletesítette zongoratudását Julius Epsteinnél. Epstein igen neves osztrák zongoraművész és pedagógus, aki különösen a régi mesterek műveinek kiadásával szerzett je-

lentős érdemeket. Résztvett Schubert munkáinak teljes kiadásában. A bécsi mesternél töltött idő Halmay Irma művészetét igen jótékonyan elmélyítette. Tagja volt a bécsi Tonkünstler-Vereinnek és e társaság keretében 1895—1896-ban Bécsben számos hangversenyt adott. Hazatérve 1897-ben a pesti Vigadóban, 1898—1899-ben erdélyi városokban hangversenyezett. 1903-ban Kecskemét városa hívta meg az ottani zeneiskolához és amikor Szent-Gály Gyula igazgató az intézmény éléről Miskolcra került, HALMAY IRMA is átjött zeneiskolánkhoz. A nagyszerű művészetpolitikus Szent-Gály tudta, mit nyer Miskolc a kitűnő zongoraművésznővel. Igaza is lett.

A Borsod—Miskolci Közművelődési Egyesület által rendezett zenei alkalomok gyakori szereplője. 1913 — élénken résztvett a város kamarazene életének fejlesztésében is; tagja volt a Haydu—Rákos—Halmay triónak. 1919-ben, amikor már nem tartozott a zeneiskola fiatalabbjai közé, még ilyen méltatások olvashatók róla: „Művészetét a Chopin h-moll szonáta intelligens és briliáns eljátszásával juttatta kifejezésre”. Más alkalommal: „Halmay Irma meglepően nagy felkészültséggel játszott Liszt és Brahms műveket. Technikai virotuozítással együtt tökéletes művészi eredményt ért el.” Mindezeket a méltatásokat Pazár István írta, a kitűnő muzsikus, akinek a „zenedei szakbizottságban” játszott szerepét már megismertük, és aki nemcsak művészetpolitikus volt a városban, hanem maga is kitűnő orgonista, zongorista és gordonkajátékos is, — vízmű igazgatói tiszte mellett.

1913-ban nyert kinevezést a zeneiskolához *HAYDU ISTVÁN* gordonkaművész. (1888—1958.) Eredetileg jogásznak készült — apja kívánságára, de titokban a Nemzeti Zenedébe járt, Burger és Gobbi tanították. Egy vizsgahangversenyen tűnt fel Popper Dávidnak és ez döntő lett Haydu István egész életére. Popper Dávid a legünnepeltebb gordonkaművészek egyike, Európa szerte hangversenyező művész, ünnepelt virtuóz volt. Briliáns, könnyed, behízelt játékára nagy hatással volt tanítványaira. Haydu Istvánra is. A Poppertől nyert zenei tudást tovább gazdagította a másik európai hírnévű gordonkaművésznél, Becker Hugónál Berlinben. Beckert játékának nemes tónusa, fölényes technikai készsége és stíluskultúrája a legnagyobb gordonkaművészek közé emelte. Ilyen mesterek mellett — Haydu meglevő adottságaival — nem csoda, hogy a zeneiskola egyik legnagyobb erőssége lett. Hollósy Kornéllal együtt, ők vitték legmesszebbre Miskolc zenei hírét.⁴⁵ Kitűnő tanár, nagyszerű pedagógus, jó hírű művész, puritán, jellemes ember volt. Ha a miskolci zenei élet azt kívánta szólni, vagy zenekarkíséretes hangversenyt adott, ha kellett leült névtelenül a zenekari pult mellé, oszlopa volt a miskolci kamarazene életnek. De megállta helyét a főváros és a külföld igényes közönsége előtt is. A méltatások mindig kiemelték áradó, zengő, éneklő csellójátékát. Miskolcra kerülése után nem sokkal a háború poklába került, ahonnan, csak 1918-ban, a háború végén tért vissza, de nagyszerű tehetsége folytán 1920-ban már a fővárosban hangversenyezett.

1920-as budapesti vendégszereplés alkalmával már így írtak róla a fővárosi lapok: „Haydu István néhai Popper Dávid tanítványa. A nagy mester iskolája

45. Emlékkönyv a Miskolc városi Hubay Jenő Zeneiskola 25. éves fennállása és új palotájának felavatása ünnepére. Miskolc, 1927. 48.

meg is látszik játékán. Vonókezelése biztos és könnyed, tónusa széles és meleg, technikája bevégezett készségű, előadása gondos és elmélyedő.⁴⁶

A következő esztendőben ismét adott Budapesten hangversenyt. A kritika ezúttal is kedvező volt és elismerő. „Haydu István a gordonka művész, aki annak idején Popper mesternél tanult, már a múlt szezonban jelentős sikerről számolt be, szombati hangversenyén ismét nagy tetszést keltett meleg tónusával, kidolgozott előadásmódjával.”⁴⁷

1923-ban Berlinben hangversenyezett. A kritikák egyöntetűen kiemelték: „Haydu István személyében a csellónak nagytehetségű, éneklő művészt ismerünk meg.”⁴⁸

1925-i bécsi útja újabb sikereket hozott. „Haydu István ennek a hamisíthatatlan magyar hangzású névnek viselője csellóművész, aki temperamentummal és bensőséggel uralkodik hangszerén. A Miskolcra származó művésznek van a játékába, — s ez éppen nem válik kárára a művésznek, — valami cigányos vonás. E mellett Haydunak ritkaság a vonóvezetése, nemes, terjedelmes a hangja, nem mindennapi a technikája.” A másik idézett lap szerint: „Haydu játékát egyformán tünteti ki briliáns technikája és a legtemperamentumosabb fajta érzés, amely a hallgatóságot mindvégig igézetében tartja.”⁴⁹

1926-ban a Budapesti Filharmónia Társasággal Dohnányi gordonkaversenyét játszotta. A vendégkarmester Klemens Krauss volt, előzőleg a bécsi Staats-Oper, akkor a frankfurti Opera intendása. „A gordonkaversenyt Haydu István gordonkaművész, a miskolci zeneiskola tanára játszotta szépen, kitűnő technikával, és meleg, férfias tónussal. Bizony, nincs még 2 ember sem ebben az országban, aki nagyobb mestere volna csellójának.”⁵⁰

1928-ban Milánóban és Rómában hallhatták. „A konzervatóriumban mutatkozott be Haydu István magyar gordonkaművész. Művészete lebilincselte a közönséget, mivel előadása gondos, és értékes technikájú, biztos intonációjú, simán folyó, kantilénáiban is tüneményesen virtuóz. A közönség tapsaira 2 ráadást adott.”⁵¹ De hasonló szép volt a római méltatás is. „A magyar (miskolci) Haydu István csellóművész, — aki tegnap a Filharmóniában játszott —, hatalmas művészi temperamentuma van. Erről tett tanúbizonyosságot különösen Pergolesi: cselló—zongora szonátájával és egy Dohnányi koncert nagy képzelőerővel és lendülettel való előadásával.”⁵² De nemcsak az európai nagyvárosok gyönyörködtek Haydu művészetében. 1930-ban a diósgyőri vasgyári szimfonikus munkás zenekarral hangversenyezett a vasgyári munkás Étteremben. Előadta: Bocherini és Saint-Saëns gordonkaversenyét. Egy alkalommal 2 versenymű előadására csak a nagy művészek képesek. Senger Gusztáv a zenekar

46. Budapesti Hírlap 1920. december 14.

47. Budapesti Hírlap 1921. október 16.

48. Deutsche Zeitung 16 Márc. 1923. Berlin Allgemeine Musikzeitung Berliner Lokalanzeiger

49. Der Tag Wien Jänner 16 1925., Illustrierter Wiener Extrablatt Jänner 18 1925.

50. Új Nemzedék 1926. november 23. Ugyanerről a hangversenyéről a nagy budapesti lapokban: Magyar Hírlap: Haydu István a miskolci zeneiskola tanára régi ismerőse a budapesti közönségnek és magas színvonalú játékáért már mint a Filharmónia szólistája is megkapta elismerését. Mostani hangversenye azonban minden várakozást felülmúlt. Hasonló hangnemben írt a Függetlenség, Az Újság, a Pester Lloyd

51. Il secolo Miláno 22 februário 1928.

52. Il popolo di Róma 21 februário 1928.

karmestere, maga is kitűnő csellójátékos — annak idején, — vezényelt. Haydu István méltatásán kívül ezt olvashatjuk: „A Diósgyőr-Vasgyári zenekar is tudása legjavát nyújtotta.”

A Haydu szerepléséről szóló méltatásokat sokáig folytathatnánk. Ez a mesteri kéz a felszabadulás után lassú, kínos folyamatok között egyre inkább kiejtette kezéből a vonót. Magam is emlékszem még közös szereplésekre a Megyei Tanácson, amikor előadás közben — bár akkor csak egy-egy pillanatra, kiesett kezéből a vonó. Egyre inkább elhatalmasodó idegbénulást kapott, évekig csaknem mozgásképtelenül, — de nagyon emberien viselt szenvedés közepette — nyomta az ágyat, felesége Balogh Sarolta, Balogh Bertalan lányának megindítóan hűséges ápolása mellett, 1958-ban halt meg. Miskolc nagy művészt veszített benne.

Egyik legkitűnőbb tanítványa, Névely József játéka őrzi — még — Haydu István művészetének nyomait. Névely József a miskolci Egressi Béni nevét felvevő utód zeneiskola tanára generációkat nevelt Haydu szellemében. Mestere fényképe mindig ott függött a zeneszoba falán, és a tőle kapott lyukas garasokat féltett emlékként őrzi. Haydu kedves szokása volt — megelégedését kifejezendő, — egy-egy jó szereplés alkalmával egy lyukas 2 filléres ajándékozása. Ez a kitüntetés azonban kevésszer adatott meg a jó növendékeknek is. Haydu István zenei munkásságáról rövid méltatást ad a zenei lexikon.⁵³ Kitűnő tanítványai — a még élők — és sok már eltávozott, szerte vitték tőle kapott útravalót. Sassy Iringó a pécsi, Helényi Gyula a győri, Névely József a miskolci zeneiskolába, Békeffy György és mások Budapestre.

RÁKOS ARNOLD 1913-ban került a miskolci zeneiskolához. A haláláig nem is hagyta el többé a várost. Hegedűművészete éppúgy értéke volt a miskolci zenekultúrának, mint zeneszerzői és zenekritikusi működése. 1885-ben született Budapesten. Tanulmányait a VIII. kerületi gimnáziumban végezte. Zenei tanulmányait Saphir Károlynál kezdte és a Budai Zeneakadémián Bondinernél folytatta. A Zeneművészeti Főiskolán Hubay Jenő tanítvány is volt, de művészi oklevelét a genfi Konzervatóriumban a neves Marteaunál nyerte. 7 évet töltött Genfben, ahol egy házban lakott V. I. Leninnel. Egy ideig a berlini Hochschule növendéke, később zeneszerzést tanult Párizsban, a D' Indy által vezetett Schola Cantorumban. Zenei tudása, mint látható nagyon széleskörű és igen megalapozott volt. Eredeti, színes, érdekes egyénisége volt a miskolci zeneéletnek, ahol 1913—1919-ig tanár, 1919—1936-ig h. igazgató és 1936—1948-ig a zeneiskola igazgatója volt.

Mint hegedűművész óriási műsorkészlettel rendelkezett. A hegedűirodalom minden versenyművét műsorán tartotta. Óriási repertoárjáról legendákat meséltek. Szerzeményei is számos alkalommal előadásra kerültek. Miként Haydu István, ő is a zenei élet — legjobb értelemben vett „mindenese” volt. Hangversenymester, zenekari dirigens, kamarazenesz, zenekarszervező. Sok magyar vidéki városban, a fővárosban és külföldön adott hangversenyeket.

1929. évi budapesti Vigadó-beli hangversenyéről ez olvasható: „Szépszámú közönség előtt játszott ma este a Vigadó nagytermében Rákos Arnold hegedűművész, a miskolci zeneiskola kitűnő hegedűtanára. Alapos készülségű muzsi-

53. Zenei Lexikon Győző Andor kiadás Bp: 1935. I. 22. p.

kus, ízig-vérig művészlélek abból a fajtából, amelynek érzékenységi együtt-hatója igen magas fokú. Minden idegszála lánggra gyúl művészi munkájában.”⁵⁴ 1929-ben Bécsben adott hangversenyt. „Rákosi Arnold muzikális kvalitásokkal rendelkező művész. Wieuxtemps hegedűversenyét kifogástalan vonókezeléssel és az összes technikai követelménynek megfelelően interpretálta.”⁵⁵

1930. Újra Bécs. „Rákos Arnold tartalmaz, érzésteljes, szenvedélyes játékos. Műsora, amely Bach, Glazunov, Beethoven, Rákos, Saint-Saëns művei szerepeltek, jelzi, hogy előtte szép jövő áll.”⁵⁶ 1932 Budapest. A Budapesti Hangversenyzenekar 7 zenekari hangversenyt rendezett a Zeneművészeti Főiskola nagytermében. Löwenstein Artúr troppai karnagy, valamint Hozheu Erzsébet, párizsi zongoraművész, Kadosa Pál és Rákos Arnold közreműködésével. Rákos Arnold alapos felkészültsége a Saint-Saëns hegedűversenyben érsényesült szép sikerrel.⁵⁷ 1934. Szegeden játszott a Szegedi Filharmonikusokkal Ferencsik János vezényletével. E mellett részt vett minden zenei és társadalmi eseményen Miskolcon, amire kérték, vagy, amire maga vállalkozott művészársával és feleségével R. Palkó Kornéliával.

A zeneszerző Rákos iskolázottságánál fogva későromantikus stílust képviselt, impresszionista színekkel. Svájci mesterét Marteau-t előkelő kultúra, magasrendű zenei intelligencia jellemezte. Párizsi mestere D' Indy- Cesar Franck növendéke volt, akire viszont (t. i. D' Indyre) Liszt és Wagner gyakorolt nagy hatást. D' Indy vezetésével a Schola Cantorum a párizsi Conservatoiv mellett — Franciaország legjelentősebb zenei főiskolája volt. D' Indy szemére vetik, hogy műveiben sok a „germános elem”. Mind emellett, a franciákat mindig jellemző szabatosság, a kifejezés tisztasága, a forma kiegyensúlyozottsága, a melodikus vonal eleganciája, a hangszerelés fénye D' Indy művészetének vonásai. Alig képzelhető el, hogy e hatások Rákos Arnoldnak, a zeneszerzőnek tevékenységében ne hagytak volna nyomot. Sajnos mindezt megítélni ma már nincs módunk. Ha műveit előadták is, érdemben soha nem méltatták. S az sem hagyható figyelmen kívül, hogy a zeneiskolának volt egy „hivatalos” zeneszerző tanára.

Rákos művei néhányszor elhangzottak. 1920-ban a „nyomorenyhítő akciók javára” egymást érték a jótékony célú hangversenyek. Volt, mit enyhíteni. A Miskolci Gömöri pályaudvaron százával laktak vasúti vagonokban felvidéki menekültek. A Miskolci Művészek és Műkedvelők inségakciója javára rendezett vonószekari hangversenyen előadták Rákos Arnold szimfonikus költeményét, a szerző vezényletével: Hámori harangok, Hámori idill, Hámori legenda.⁵⁸ Még ugyanebben az évben a Miskolci Színházban rendezett „kuruc” délutánon bemutatták: Családi tradíció c. dalos játékát. A hírlapi híren kívül más nyom nem maradt. Talán a szereplők engednek némi sejtést a darab cselekményére. Szereplői: Violetta: Szabó Vilma, Susanne komorna: Lágler Olga, Pál, kuruc kapitány: Marossy József, Miska strázsamester: Kőváry Géza, Éliás remete: Fleischer Ernő, Jean inas: Siroky Jenő. Szövegét írta: Nagy Dénes. „A

54. Magyarság, 1929. január 15. Esti Kurír.

55. Neues Wiener Journal, 15. nov. 1929.

56. Der Tag Wien 30. 4. 1930.

57. Nemzeti Újság, 1932. február 1.

58. Eredeti műsor. Művészek és Műkedvelők Inségakciójának Vonószekari hangversenye a Színházban 1920. február 25-én este 8 órakor

szerző által vezetett 17 tagú zenekar derekasan megállta helyét, a zenét sok invencióval Rákos Arnold írta.”⁵⁹

Ezekben az években már országszerte egyre súlyosabb lett a gazdasági helyzet. Ime Kodály: Budapesti levele (5). „A békeszerződések következtében balkáni viszonyok közé süllyedt Magyarország zenei téren is igyekszik visszanyerni azt a helyet, amelyet a háború előtt elfoglalt a kultúrvilágban. Az a tény, hogy a koncertek számának állandó növekedésével kapcsolatban nem növekszik a zenekedvelők tábora is, csupán egyik jele az országban dúló gazdasági válságnak. A legtöbb zenei esemény, néhány nagyon jelentős alkalom kivételével, gyér hallgatóság előtt zajlik le. Mindezek ellenére megkezdődtek a külföldi művészek vendégszereplései.”⁶⁰ Miskolcon is a legfontosabb „hangversenytermet” a Koronát ebben az évben és a következő 2 évben egy szezon alatt háromszor sem fűtötték be! Az emberek télikabátban hallgattak zenét.

1928-ban szerzői esten mutatkozott be Rákos, amelyen a többi között — elhangzott 3 koncert áriája. Előadta: Lichtman Ilonka, aki később az Operaház tagja lett.⁶¹ 1931-ben a Miskolci Hangversenyzenekar címen szereplő együttes ismételtelen bemutatta Hámori szvítjét. 1932-ben ugyanez az együttes Koller Ferenc vezénylevél: Mementó c. elégikus szimfonikus költeményt adta elő. „Az érthetetlen halál,” „A fájdalom,” „A megdicsőülés himnusza” tételcímeikkel.⁶²

1937-ben zeneiskolai hangversenyen előadták: Falusi templom, alpesi virág, című zongora darabját: Balogh Magda III. közép o. növendék, 1938-ban Bűvös kép című dalát énekelte: D. Keresztessy Erzsébet, zongorán kísérte Pataki Ibolya.

Rákos, a zenei publicista haladó gondolkodású, széles látókörű művész. A művészet jövője című írásában 1919-ben ezeket olvashatjuk: „Az új világnézet, az új élet, az új művészettel egyezésbe lép, s ez a megegyezés oly alapon fog történni, hogy egyik sem fog veszteni általa. A megoldott szociális problémákkal újra felszabadul az életnek akkor már igazán boldogító optimizmusa és mélyigazán nagy lélektartó ereje. Elég volt már a hatalmi tényezők diktálta világból, mely kultúrákat és művészeteket tett rabszolgákká, most olyan világ következék, mely hozsannázva, harsogó pálmáágakkal veti meg az új világ alapjait.”⁶³

Stílusából kicsendül a Tanácsköztársaság, az új rend iránti bizalom. „Modernizmus a művészetben” című írásában olvashatjuk: „A megoldott szociális kérdésekkel együtt felszabadul a most még béklyóba vert lélektartó, hogy belőle, mint új művészet a maga javára fogja felhasználni a klasszikus, verikus, szimbólikus, expresszionista és a zenei értelemben vett eszközök immár széles

59. Reggeli Hírlap 1920. január 29.

60. Kodály: Visszatekintés II. ZK V. Bp. 1964. 364.

61. Miskolci Szemle, 1928. 1—2.

62. Eredeti műsor: A Miskolci Hangversenyzenekar nagy zenekari hangversenye 1932. évi április 9. szombaton este a Vasgyári Kultúrház nagytermében. Közreműködik a Vasgyári Tisztviselők Dalköre, a Jószerencse Dalkör, a Vasas Dalárda és Gránát József hegedűművész. Vezényel: Koller Ferenc karnagy, zeneiskola igazgató. 2. szám Rákos: Mementó, Elégikus költemény. Az érthetetlen halál. A fájdalom. A megdicsőülés himnusza.

63. A Színpad. Színházi, művészeti, zenei, társadalmi és közgazdasági hetilap. 1919. I. 18—25. Miskolc

skalájú palettáját, hogy ma új és ma még ismeretlen színkeverésben dúslakodva — megoldhassa a művészetek új formájához szükséges technikát.”⁶⁴

Rákos Arnold e sokféle tevékenység mellett szívügyének tartotta a zenei ismeretterjesztést. Már régen a jónevű intézmény igazgatója volt, de még vállalkozott a zeneiskola zenei szabadegyetemén illusztrációkkal kísért előadásra. „A klasszikus zene védelmében” címmel tartott előadást a következő művekkel illusztrálta: Bach: Prelúdium és fuga az I szóló szonátából, Handel: A-dúr szonáta, Tartini: g-moll szonáta és Mozart: D-dúr hegedűverseny. Zongorán kísérte felesége R. Palkó Kornélia.⁶⁵ 1940-ben Paganini emlékére rendezett zenei szabad előadáson a IX, XIII, XIV, XX, XXIV c apriceseket játszottak, és a D-dúr hegedűversenyt. Csak aki ismeri a Paganini által támasztott igényeket, az méltányolhatja e műsort egy „zenei szabad egyetem” keretében.⁶⁶ 1948-ban nyugdíjazása után, 63 éves korában visszavonult a nyilvános szerepléstől, és az újjászervezett, magasabb zenei képzettséget adó, vagy inkább más szervezeti feltételekkel működő intézményekben nem vállalt tanítást.

1919-ben nyert kinevezést az intézethez *HOLLÓSY KORNÉL*. 1890— azóta is hűséges polgára a városnak. (Mikor e sorokat írjuk V. Gné) 88. esztendő, (még tökéletes szellemi frissességben, ragyogó emlékező tehetséggel, csak elegáns alakjára rakott már súlyokat az idő. V. Gné) Hollósy Kornél szintén az egyik legismertebb, a városi zeneiskola hírét messze vivő tanára volt az intézetnek.⁶⁷

Szintén igen sokoldalú zenei tehetség. Kiváló elméleti felkészültsége folytán zeneelméleti könyvek, tanulmányok, cikkek írója, a Miskolci Filharmóniai Társaság karmestere, kiváló oratóriumdirigens, kitűnő, nagy technikájú orgona művész és ismert zeneszerző. 1890 október 20-án született Kaposvárott. Középiskolái elvégzése után festőművésznak készült és a Képzőművészeti Főiskola hallgatója 2 évig. A benne levő zenei hajlam azonban erősebb volt, s ha nem szakított is teljesen a festészettel, 1910-ben a Zeneművészeti Főiskola hallgatója lett, zeneszerzést és orgonát tanult. Tanárai: Weiner Leó, Kodály Zoltán, Herczfeld Viktor, Siklós Albert, Koessler János, orgonatanára: Antalfy-Zsíros Dezső. 1914—18-ig terjedő évek az ő számára is elvesztek. Részt vett az I. világháborúban. 1918. szept. 1-én nevezték ki a miskolci zeneiskolához tanárnak és állását 1919. január 1-én foglalta el.

Idekerülése idején a zeneiskola már — mint láttuk az eddigiekből — jó nevű intézmény. Hollósy Kornél, a pályakezdő művész jó zenei környezetbe került, sőt rögtön a zenei sodrásba. Kedvező helyzetből indulhatott. A kitűnő Haydu—Rákos—Halmay trió rögtön műsorára tűzte a fiatal kolléga F-dúr zongora trióját. S egy induló zeneszerző számára nem lehet nagyobb öröm, mint saját művét jó előadásban hallani. Egymás után jelentek meg cikkei a Színpad és Kultúra című hetilapban, sőt Miskolcra érkezése után röviddel már a fényképét is megismerhették az olvasók, nemcsak írásait. Közben azonban nagy változás állott be az ország életében, megdőntött a Tanácsköztársaság alatt, s a

64. Színpad és Kultúra. Művészeti, zenei, színházi, társadalmi és sport hetilap. 1919. II. 22—28. Miskolc, II. évf. 7. sz.

65. HOM HA 233. 1. 1—85.

66. Magyar Jövő 1940. I. 5.

67. Szerző: Miskolc zenei életéből HOM Évkönyv IX. Miskolc 1970. 300—314. p.

zeneiskola új vezetésénél nem állt jól Hollósy. 1923-ban, annak ellenére, hogy akkor már bizonyíthatóan a zeneiskola egyik legragyogóbb felkészültségű tanára volt, a „B” lista réme fenyegette. Csak Moravcsik Géza, a Zeneművészeti Főiskola igazgatója és Kern Aurél országos tekintélye és közbenjárása mentette meg.

Elméleti munkásságából figyelemre méltó: A hangjegyírás és olvasás elemei, amelynek 1929-es kiadását 1943-ban II. kiadás követte. Solfeggio sequentiái, Moduláció tana, Harmonizálás tana, Konstruktív zeneelmélete nem került kiadásra. Kéziratban maradtak. Megjelent néhány magas színvonalú tanulmánya. Tonalitás, Bitonalitás, atonalitás, politonalitás jelzik felkészültségét.⁶⁸ Miskolci lapokban csaknem tanulmány szintű folytatásos zene szakkikkek jelentek meg: A romantikus operáról, a 100 éves magyar operáról, számos elemző hangversenykritika, megemlékezések pályatársakról. Cikkeit nagy hozzáértés jellemezte, s ha kellett nem hiányzott a csípős hangnem sem. „Ezek a hangversenyek nagyon tanulságosak — írja egyik cikkében. Aki eddig nem tudta —, most megtanulhatta, hogy a recitatívó olyan műforma, amelyben az egyik szólam felelget a másiknak. Volkmán is írt ilyen recitatívókat és ebben hasonlít Beethovenhez. Továbbá meg lehetett tanulni, hogy az ókor a vonóshangszereket nem ismerte. Hiába, — ilyen az élet, — holtig tanul az ember.”

A Filharmóniai Társaság társaknagyi tisztét is betöltötte. Az általa dirigált műveket a legapróbb részletekig ismerte. Ma is tanulságos olvasni például a Beethoven: Krisztus oratóriumáról írott elemzést. „Beethoven munkájában egyetlen liturgikus hang sincs. Színtiszta tonális zene. Kevés benne a drámai elem, annál több a líra. A zenekari előjáték rondó, az angyalok kara remekbe készült szonáta, a záró-kar mesés szabad fűga. A zenekari szólamok neheznek, mint bármelyik szimfóniáé. Énekszólamait is úgy kezeli, mintha azok is hangszerek lennének. Stílusa nehéz, nagy tudást követel a szólistáktól.”⁶⁹ A korabeli kritikák elismerik Hollósy Kornél karmesteri adottságait is, bár egyáltalán nem törekedett karmesteri babérokra.

Számottevő volt, mint orgonaművész. „Hollósy, mint orgonaművész ritkán szólal meg, de olyankor mindig választékos, szép műsorral kedveskedik hallgatóinak.” Egy másik méltatás szerint: „Hollósy ma egyike legjobb orgonistáinknak, s a tehetséges új orgonista nemzedék nevelésén kívül — maga is hivatott művésze hangszerének.” Számos nagyszabású orgona illusztrációval kísért előadást tartott: Bach, Liszt orgonaművészetéről. Növendékei közül kiemelkedett Fasang Árpád, a deportálásban elpusztult, kitűnően induló Erdélyi Valéria és hasonló sorsra jutott Engel György, valamint Murányi R. Árpád és mások. Az orgonológiában, orgonaépítésben való magasfokú jártasságát őrzi a miskolci református „Deszkatemplomnak” nevezett imaház, 1224 síppal, 21 zengő és 26 mechanikus regiszterrel ellátott általa tervezett orgonája. Művészi hírnevét főleg mint zeneszerző alapozta meg. Ebbeli munkássága vitte hírét a legmesszebbre.

1925-ben nyerte el zeneszerzésből az állami zeneművészeti oklevelet. „Ide s tova 2 évtizede, hogy a Zeneművészeti Főiskolán zeneszerzésből állami zene-

68. Magyar Zenei Szemle 1942. június, 1943. október.

69. Reggeli Hírlap 1923. II 11.

művészeti oklevelet adtak ki. A hosszú szünet után a múlt hét közepén tüntettek ki oklevéllel 4 tehetséges fiatal komponistát. A benyújtott kamarazenei pályaműveket Weiner Leó kamaranövendékei játszották el a zsüri előtt, amelynek elnöke dr. Hubay Jenő, tagjai: Moravcsik, Koesler, Weiner, Siklós, Kodály, Szabados, Molnár Antal professzorok voltak. Négy pályázó névszerint: Hollósy Kornél, Kókai Rezső, Novák Lajos, Thurzó Nagy Gábor a zsüri döntése alapján egyhangúan kapta meg az állami zeneművészeti oklevelet.”⁷⁰

Ez az oklevél hivatalos elismerése volt Hollósy zeneszerzői elhivatottságának. Vajon miért nem választotta kizárólag a zeneszerzői hivatást? Az idős művész csöndes válasza: Mert valamiből meg kellett élni. „A zeneszerzés a világ legszebb foglalkozása, csak az a kérdés, hogy miből él meg az ember, ha zeneszerző? — írja a világhírű zeneszerző, Honegger. S a válasza — „nyilvánvalóan nem a zenéből.” Több út áll nyitva a zeneszerző előtt. Lehet tanár, hivatalnok, virtuóz, vagy dolgozhat moziknak. S hozzáteszi: Megeshetik az is, hogy a zeneszerző családjának van egy kis vagyona. A gyáros, a bankár, vagy kereskedő papa hozzásegítheti fiát ahhoz, hogy ezt a foglalkozást űzze, mely talán némi hírnevet szerez neki, de megélni semmiképpen sem tud belőle... Aki nem Párizsban lakik, arról tudomást sem vesznek. — S ha Párizsban így volt, — aligha lehetett másképp másutt, — netán Miskolcon.⁷¹ Nem hihető és a tapasztalatok sem ezt mutatják, hogy e sorok valamifajta panaszkiáltás sirámai. A zeneszerzősors soha, sehol nem volt könnyű.

Hollósy Kornél zeneszerzői munkássága nagyzenekari művekre, hangszeres művekre, színpadi alkotásokra, orgonakompozíciókra, kórusművekre, kamaraművekre és dalokra egyaránt kiterjedt.

Alkotásaival számos pályadíjat nyert. Az egyik legjelentősebb az a díj, amelyet a Székesfővárosi Zenekar alapításának 10. éves évfordulója alkalmából hirdtetett meg a főváros. E pályázaton „Napáldozat” című nagyzenekari művel II. díjat nyert. Pályatársai voltak Ábrányi Emil és Rajter Lajos. Ábrányi Emil, Ábrányi Kornél unokája, — aki a magyar zenei életben nagy érdemeket szerzett, különösen az Orsz. M. Kir. Zeneakadémia felállítása körüli mozgalmakban — az Operaház karnagya, igazgatója, a Városi Színház igazgatója volt, a Zeneművészeti Főiskola karmester tanfolyamát vezette, számos opera alkotója, méltó pályatárs volt. Rajter Lajos a Zeneművészeti Főiskola tanára, utóbb a Szlovák Filharmónia főzeneigazgatója lett Pozsonyban. Számos vokális művével is díjat nyert Hollósy. Az Országos Magyar Dalosszövetség férfikari pályázatán és más alkalommal. 1938-ban a helsinki Musiikkeskus Oy Zeneműkiadó dalainak 3 füzetét adta ki. 1939-ben a bergamói Edizioni Musicali Carrara zeneműkiadó belső munkatársa lesz. *L. Organista Liturgico* című kiadványaiban rendszeresen jelennek meg orgona kompozíciói. Az egyik kiadvány előszava közölte munkásságát és rövid életrajzát. „A szerző, aki 1890-ben október 20-án született Kaposvárott, már ismerős az EMC baráti körében, az orgona területén való gyakori együttműködés révén. Kiváló zeneszerző és orgonista, a miskolci zeneiskola tanára. 1923-ban ugyanebben a városban a Filharmónia karmestere is. 1930-ban a Szerzők és kiadók nemzeti bizottságának tagja, 1931-ben a XII.

70. Magyarország 1924. október 20.

71. *Honegger: Zeneszerző vagyok* ZKV. Bp., 1961 — 16—17.

Megyei Énekes művészeti Bizottság elnöke. Kétszer nyerte el az állami kóruspályázat első díját és más díjakat is kiérdemelt zenekari műveivel. Munkásságába tartozik mintegy 100 énekes és hangszeres mű, némelyike figyelemre méltó jelentőségű. 1939 óta a Liturgikus Orgonista tisztelt munkatársai közt mintegy 10 művét publikálta.⁷²

Hollósy műveit a fővárosban, külföldi városokban: Stuttgart, Helsinki, Monte Ceneri, Lugano, Milánó, São Paulo és más városokban bemutatták. Hazai számontartottságáról vall egy zeneszerzői névjegyzék, ahol a következő neveket olvashatjuk: Antos Kálmán, Ádám Jenő, Bartók Béla, Dohnányi Ernő, Farkas Ferenc, Gárdonyi Zoltán, Hajdú Mihály, Hollósy Kornél, Horusitzky Zoltán, Járdányi Pál, Kadosa Pál, Kodály Zoltán, Kókai Dezső, Kósa György, Lajthai László, Ottó Ferenc, Szervánszky Endre, Viski János, Weiner Leó. Orgona-alkotóművészi munkásságát is több tanulmány méltatja.⁷³

1933-ban a Zeneművészeti Főiskola nagytermében magyar zeneszerzők műveiből Propaganda bemutató estét tartottak. Közreműködtek: Ének: Eyszen Irén, Keömley Bianca, Molnár Imre dr. Sándor Mária, Sztojanovits Lili, Závodszy Zoltán, II. gordonkaművész: Friss Antal, III. hegedűművészek: Koncz János, Ország Tivadar, Salgó Sándor, IV. zongoraművészek: Ditrói Csibi József, Fazekas Klára, Heimlich (Hernádi) Lajos, Kókai Rezső, Kósa György, Laurisin Miklós, Márkus Lili. Zongorán kísért: Hercz Ottó dr. Kauffmann László, Kókai Rezső dr. Kósa György, Laurisin Miklós, ifj. Lányi Ernő. Ugyanazon alkalommal került bemutatásra Kadosa Pál II. Szonatinája, Kodály: Magányosság c. dala, Bartók: Hegedű duóiból 5 darab, Weiner: 2 parasztdal és Hollósy: Hej, csicsérgő kis madár c. dala.⁷⁴

Stílusáról sokan, sokféleképpen vallanak: Orgonakompozícióiról Margittay Sándor, a neves orgonaművész ezt írta: „Stílusát tekintve a magyaros muzsika romantikus hagyományának megújítójaként tartják számon.” Egy zeneszerző estje alkalkalmából ezt olvashatjuk: „Hollósy Kornél a miskolci Hubay Jenő zeneiskola kitűnő tanára igen sikert szerzői estet adott az intézet dísztermében. Lírikus alaptermészete a dal világában éli ki magát a legteljesebben. A hangszeres zenében viszont a kamarazene felel meg legjobban gazdagon ömlő invenciójának, biztos forma építő készségének és finom magyar romantikájának. Zenéjében felcsillan a saját gyűjtésű zempléni népdalkincs, melyet természetes színekben hullámozó köntösbe öltöztet, de eredeti dallamaiban is minden ütem szívből fakad. Három dalsorozatát és 2 kamarazene kompozícióját hallottuk. A közönség egész este lelkesen ünnepelte a népszerű zeneszerzőt, vala-

72. Edizioni Musicali Carrara Bergamo. Italia 1942. XX. L'Autore, nato il 20 ottobre 1890 Kaposvár, e già noto agli Amici delle E. M. C. per la sua frequente collaborazioni nel ramo organistico. Compositore di valore e concertista d'organo, e professore alla Scuola Musicale di Miskolc. Dal 1923 è anche Maestro delle Filarmonica nella stessa città; del 1930 è Membro della Commissione Nazionale Ungherese fra Autori ed Editori.

73. A magyar muzsika hőskora és jelené történelmi képekben 333. Pintér Jenőné kiadása Budapest. A szerzők között említi Anthos Kálmánt, Deák-Bárdos Györgyöt, Gárdonyi Zoltánt, Harmat Artúrt, Hollósy Kornélt, Jemnitz Sándort, Karácsonyi Tibort, Ottó Ferencet, Pikéthy Tibort és más alkotókat.

74. Eredeti műsor. Magyar zeneszerzők műveinek I. Propaganda bemutató estje a Zeneművészeti Főiskola nagytermében. 1933. december 8-án, pénteken délután 5 órakor.

mint az előadókat.”⁷⁵ Ugyanerről a hangversenyről egy másik budapesti újság ezeket írta: „A vidéki városok egyre szélesedő kultúrája nemcsak lépést tart, de külön értéket nyer. Büszke lehet a miskolci Hubay Jenő zeneiskola, hogy ilyen európai műveltségű, költői lelkű, ízig-vérig muzsikust mondhat magáénak. Hollósy Kornél lírikus alaptermészet. ... 3 dalsorozatot hallottunk, mely a mai daltermés legjavához tartozik. Hornyák Olga és Czebenka Ferenc énekeltek. Kamaraművei közül az A-dúr vonósnégyes és a fúvós 6-os mesteri szólamvezetésével mutatja az avatott, kifinomult művészt. A Miskolci vonósnégyes: Gránát József, Szendy Lajos, Győri Nagy István, Névely József komoly kamarastílusa meglepő volt számunkra. A fuvola szólamokat Kálmán István, és Gyimóthy Lajos látták el, figyelemreméltóan. A hangversenyt Vucskits Jenő esztétikai súlyú előadása vezette be. A gyönyörű barokk palotát megtöltő közönség egész estén át tapsolta a kiváló Hollósy Kornélt.” SG monogrammal.⁷⁶ A magyar népdalok 3. füzetének megjelenése alkalmából ezt írták: „A szerző a miskolci városi zeneiskolának képzett és ambíciózus tanára, nevét a pedagógiai irdalomban jól ismerjük. Most megjelent népdalátiratai igazi zeneszerzői hivatottságról tesznek tanúbizonyságot.”⁷⁷

Az Á-dúr vonósnégyese zürichi bemutatója alkalmából ezt írták: „A hangverseny különösebb érdekessége egy új műnek: Hollósy Kornél vonósnégyesének bemutatója volt. Formás, szép alkotás.”⁷⁸ Ugyanez a mű Brüsszelben is elhangzott.

Zenekari művei több alkalommal kerültek bemutatásra a fővárosban és a vidéki magyar nagy városokban. A Napáldozat bemutatása alkalmából Debrecenben így írtak a műről: „Igen érdekes volt a Napáldozat szvit, melynek szerzője a miskolci zeneiskola tanára Hollósy Kornél. Meglepően invenciózus muzsikus, aki nemcsak témában adott érdekeset, de hangszerelése is igen bravúros, sőt művészi. A Napáldozat komoly értéke a mai magyar zeneirodalomnak.”⁷⁹ De a többi nagyzenekari mű: A Nimfák szigetén. Diadalünnep, Rococo menüett, jó méltatásokat kapott. Hollósy Kornél 1950-ben hivatalosan nyugalomba vonult. 1969-ben Weiner Leó—Hollósy Kornél szerzői esten ismerhette meg művészetét a nagyra nőtt város. Miskolc Reményi Díjjal tüntette ki. Talán jön idő, amikor alkotásai újból megszólalnak... Munkásságát a Zenei Lexikon is őrzi.⁸⁰

Thurzó Nagy Lászlóné sz. Kovács Sarolta (előzően Miskolci Simon Jánosné zongoraművésznő.) A miskolci zeneiskola egyik legkiválóbb tanára és művésze. 1891. ápr. 9-én született Tekén (Erdélyben). Zongorázni Brassóban kezdett Lasser Rudolfnál. Miskolcra kerülve Lányi Ernő volt a tanára. A zeneakadémiai tanulmányokat magántanulóként végezte, dr. Kovács Sándor kiváló zongoratanár tanítványaként. A zenetanári vizsgát 1917-ben kitüntetéssel tette le.

75. A Zene, 1936. III. 1.

76. Budapesti Hírlap 1936. II. 7.

77. Muzsika 1930. II. 4.

78. Züricher Zeitung 23. X. 1927. Aus das Programm des Ung. Damen – Streichquartetts stand gestern als Novität das A dur Quartett von Kornél Hollósy stb.

79. Debreceni Újság 1938. IV. 7.

80. Zenei Lexikon Győző Andor kiadása Bp., 1935. 484. p. Zenei Lexikon II kötet ZKV Bp., 1965 213.

1918-ban Szendy Árpád növendékeként a művészképző hallgatója. A Szendy-nél töltött tanulmányi idő meghatározta művészi karakterét. A mester elsőkézből volt a Liszt Ferenc képviselte művészi stílus hagyományozója. Thcmán Istvánnal együtt alakították ki a nagynevű magyar zongoraművészetet. Ők ketten vetették meg mai zongorakultúránk alapját. Szendy szorgalomban, figyelemben, akaraterőben, törekvésekben maximálisat követelt növendékeitől. Nehéz megoldású etűdöket, előadási műveket állított a növendék elé. A játékmódnak 3 főkélléke volt figyelmének a tárgya: az acélos rugalmasság, a legfinomabb ruganyosságig hajlékony kézcsukló és a hangok nagy sorának villámgyors és rendkívül világos áttekintése. Ugyanezt a metódust képviselte Thurzóné előző tanára Kovács Sándor is, aki szintén Szendy tanítvány volt. Nem nehéz ezek után elképzelni, hogy valóban jól képzett zongoraművész lett belőle. 1918—1921-ig Balassagyarmaton zongora magántanárként működött, ahol számos növendéket készített fel akadémiai vizsgára. Ekkor még oda kötötte az élete. Első férje ugyanis Miskolci Simon János, akihez 1909-ben ment feleségül Nógrád megye főlevéltárosa volt. Férje korábban a miskolci irodalmi életben játszott tevékeny szerepet és a Lányi család belső barátja volt. 1914-ben elesett az első világháborúban. Feleségének nem volt könnyű élete az árván maradt 2 gyermekkel. Kenyérgondok közepette végezte zenei tanulmányait. 1921-ben nyert kinevezést a miskolci zeneiskolához, (ahol már 1909-ben segéd-tanár volt) és kinevezésétől kezdve a miskolci zenei élet nagy nyeresége lett. 1926-ban ment férjhez Thurzó Nagy Lászlóhoz. Hollósy Kornél emlékezése szerint nagyszerű zongorista, ragyogó megjelenésű „grandezza” volt. A kor szokása szerint kisebb szerzeményei is voltak. Férfikarok, zongoradarabok. Művészi képzéséből eredően kitűnő Liszt játékos, tanítványait is ebben a szel-lemben nevelte.

Már bemutatkozó hangversenyén 1922. május 12-én is Liszt művet játszott, az Esz-dúr zongoraversenyt. Emellett műsorán szerepeltek a következő versenyművek: a Liszt: Á-dúr, Beethoven: c-moll, Grieg: a-moll, Chopin: e-moll Csajkovszkij: B-moll, hogy csak a fontosabbakat említsük. Idézzük egy-egy estjének műsorát, amely zenei képességeire és ízlésére egyaránt következtetni enged. 1924: Bach—Busoni: Chacon, Liszt: Szent Ferenc legenda, Brahms: Intermezzo (sajnos a műsor nem közölte a pontos címet), Dohnányi: Capriccio. A kritikát Hollósy Kornél, a szigorú tollú kritikus írta: „Műsorának legkiemelkedőbb száma az első 2 nagy opusz volt, a Bach—Busoni és a Liszt: Legenda. A Chacon égisz erő hangzatait helyettesítő harmóniákat briliáns akkord technikával adta elő.”⁸¹ 1928-ban a Schubert emlékére rendezett nagy hangversenyen a Wanderer fantáziát adta elő. 1931-ben kitűnő tanítványával, Puky Margittal 2 zongorás hangversenyt adtak a budapesti Rádióban. Mozart—Busoni: Duettino, Rachmaninoff: Szvit, és Liszt: Concerto Pathetique művekkel. 1933-ban önálló hangversenyének műsorából: Bach—Liszt: Fantázia és fuga, Dohnányi: Ruralis Hungarica, Chopin: f-moll ballada, Schubert: Moment Musical, Scriabin: Desz-dúr tanulmány.⁸² 1933 Budapesti Rádió:

81. Reggeli Hírlap 1924. I. 25.

82. Reggeli Hírlap 1933. III. 10.

Liszt: h-moll ballada.⁸³ 1936. Liszt: Á-dúr zongoraverseny a 13. h. gyalogezred zenekarával, 1938: Csajkovszkij: B-moll zongoraverseny ugyanezzel a zenekarral. Lánya: Miskolci Simon Pálma szintén kitűnő zongoraművész volt. Az 1943-ban Budapestre költözött Thurzó Nagy Lászlónéről nincsenek további adataink.

Rákosné Palkó Kornélia. Zenei tanulmányait a miskolci zeneiskolában kezdte, felsőbb kiképzését Laub István Zeneakadémiai tanártól nyerte. Laub István 1907—1935-ig tanított a későbbi Zeneművészeti Főiskolán. Laub István Chován Kálmánnak, a másik nagyhírű, főleg zenepedagógiai munkásságáról híres mesternek volt a tanítványa. Rákosné tehát egy másfajta, de szintén értékes zongorapedagógiai irányt képviselt. R. Palkó Kornélia 1918-tól tanított a zeneiskolában, főleg, mint férje kitűnő, alkalmazkodó zenei képességű partnerként ismert.

Gránát József sokáig a miskolci zeneélet sokoldalú muzsikusi egyénisége volt. 1903-ban született Tiszadobon. Középiskoláit Miskolcon végezte, a miskolci zeneiskolában Rákos Arnold, a Zeneművészeti Főiskolán Kemény Rezső volt a tanára. Kitűnő hegedűművész, kamara játékos, énekkarvezető, zenekari dirigens és kitűnő szervező volt. Egy ideig a miskolci napilapoknál zenekritikusi teendőket is ellátott. Hegedűművészi adottságairól magasszínvonalú hangversenyei tanúskodnak. (Bach: Chacon, koncertek stb.) Kamarazenészi képességeit a következő fejezetből ismerjük meg majd mélyebben. Karmesteri képességeit részben az énekari mozgalomban kamatoztatta, amelynek révén az általa vezetett Diósgyőr-vasgyári Vasas Dalárdát az ország legjobb vidéki férfienekkaraként tartották számon. Zenekari dirigensi adottságait főleg a felszabadulás után bontakoztathatta ki. Hegedűpedagógiai érdemes munkáját kitűnő tanítványok sora jelzi. A legkitűnőbbek voltak köztük: Zöldy Sándor, akiről már szoltunk, fia, Gránát Endre, aki világjáró művésszé nőtt fel, Epstein Zsófia és mások. 1926—1930-ig a miskolci zeneiskolában óraadó tanárként működött, de politikai meggyőződése miatt onnan távozni kényszerült. 1929-ben vezette a Vasas Dalárdát, csaknem 20 éven át, a munkásság művelődésében nagy érdemeket szerzett. Több budapesti énekarnak is a vezetője volt — hiszen ezekben az években ez jelentette a létfenntartását. Vezette a Budapesti Általános Munkásdalárdát, az ÉDOSZ énekart, a Kőbányai Munkás Dalkört. Tagja volt a magyarországi Munkásdalgyletek Szövetsége Művészeti Bizottságának és ebbeli tevékenységében elévülhetetlen érdemeket szerzett az énekari művészet fejlesztésében. Egy ideig a betegeskedő dr. Ujj József helyett az országos karnagyi teendőket is ellátta. Úttörő szerepe volt a modern magyar férfikari művek megszólaltatásában. A felszabadulás után a miskolci zeneiskola igazgatója lett, majd ennek átszervezése után a Szakiskola igazgatója. Miskolc zenei élete veszteségére 1952-ben Budapestre költözött és az Operaház első hegedűse lett. 70. születésnapján az Elnöki Tanács a Munkaéremrend ezüst fokozatával tüntette ki. Magas kora ellenére még aktívan muzsikál.⁸⁴

83. Reggeli Hírlap 1933. II. 21.

84. Szerző: A Diósgyőr-Vasgyári Vasas dalárda szerepe a vasgyári munkásság művelődésében. Levéltári Évkönyv I. kötet 1977.

Gobbi Jenő a miskolci kamaráéletnek elsősorban, — de a zenekari életnek általában — egyik erőssége volt. Édesapja Gobbi Alajos, a Nemzeti Zenede nagyhírű igazgatója, akit azonban fia hivatalosan nem követett a zenei pályán. A Diósgyőri Vas és Acélgyár főmérnöke volt, — mellékesen, de kitűnő muzsikus, aki nem bírt elszakadni a zenétől. Része volt A Miskolc-Diósgyőr-vasgyári Kamarazene Egyesület létrehozásában, szerepet vállalt a Miskolci Filharmoniai Társaság megalakításában, fáradhatatlanul munkálkodott Miskolc zenei ügyéért.

Becht József hasonlóan nagy erőssége volt a városi zenei életnek. Az Eperjesről Miskolcra átkerült Ev. Tanítóképző tanára, később igazgatója. Kiváló zongorakísérője a miskolci és a vendégszereplő művészeknek. A zongora mellett nagyszerűen játszott vonóshangszereken is. Ha kellett, csellózott, ha a szükség kívánta, brácsázott, de jól is orgonált. Mint zenekari dirigens is sikerrel szerepelt a Miskolci Filharmoniai Társaság élén. Tagja volt több mint 10 éven át a „zenedei szakbizottságnak”. Nyugdíjazása után 15 évig az 1952-ben alakult Filharmonikus zenekarban brácsázott. Számos zongora, kamarazene, zenekari kompozíciója kéziratban maradt fenn.

Kománné Balogh Luca tanulmányait a miskolci zeneiskolában kezdte, ahol — többek között — Koller Ferenc és Rákos Arnold tanítványa volt. A Zene-művészeti Főiskolát Kemény Rezső vezetésével végezte. Miskolc kamarazenei és zenekari életében fejtett ki érdemes tevékenységet.

Nagy Ferenc dr. Miskolc énekkari életében játszott jelentős szerepet. 1887-ben született Temesvárott. A Pázmány Péter Tudomány Egyetemen szerzett tanári oklevelet. 1912-ben a jó nevű miskolci „Fráter György” gimnázium tanára. A Tanácsköztársaság alatt tanúsított bátor kommunista magatartásáért tanári állásából elbocsájtották, s attól kezdve énekkari vezetőként működött, hírlapok munkatársa volt. Vezetője volt a Miskolci Általános Munkás Dalárdának, a Villanytelepi Dalkörnek, a Harmónia Dalárdának, 1925—1929-ig vezette a Vasgyári Vasas Dalárdát, azt követően a Vasgyári „Jószerecsse” Dalkört. Sokat tett a modern magyar kórusművészet megismertetéséért. Férfikari átiratokkal is gazdagította a kórusirodalmat.

Beregszászy Károly neves igazgató tanító, oratórium énekes és több miskolci énekkar vezetője. Az iskola megalakulásának első évében Lányi Ernőnél tanult zeneszerzést. A Miskolci Daláregylet kitűnő karnagya, vezette a MÁV Tisztviselő Dalkört, a MÁV Műhelyi Dalkört, a Miskolci Iparos Dalárdát. Férfikari szerzeményeit a kórusok szívesen énekeltek.

Sassyné Szilágyi Erzsébet, miskolci zeneiskolai tanulmányai után középiskolai énektanári oklevelet szerzett a Zeneakadémián. Mint hangverseny és oratórium énekesnő és mint kórusvezető a miskolci zenei élet értéke. Vezetésével a Cecília kórus Haydn: Teremtés c. oratóriumát számos alkalommal adta elő. Lányai közül Iringó különösen szép nevet szerzett mint csellóművész. Sassyné Szilágyi Erzsébet évekig a Miskolci Tanítóképző tanára volt.

Hermanné Hnilicska Mária a szó legnemesebb értelmében vett „dilettáns”, aki nem hivatásszerűen 20 éven át minden jeles zenei alkalom szereplője volt. A Zeneiskola megalapítása idején Zofáhl Júliánál, Lányi idejében évekig tanult énekelni. Főszereplője volt a Szent-Gály által vezényelt Parasztbecsület c. operának, Senger dirigálásában Maillart: A remete csengettyűje c. operának

számos hangversenyén szerepelt. Férje a Diósgyőri Vas és Acélgyár igazgatóh. volt. (A dilettáns kifejezés ezúttal a kedvező értelemben alkalmazva. V. Gné.)

Sassy Nagy Kató zeneakadémiát végzett és művészi oklevéllel kitüntetett énektanár. 1923-ban tanított éneket a zeneiskolában. Zenei tanulmányait a miskolci zeneiskolában kezdte. A főiskolán Sik József kamaraénekes tanítványa. Sik József 1902—1933-ig tanított a főiskolán. A főiskolai tanársága előtt német színpadokon működött s Schverinben tüntették ki nagyhercegi kamaraénekesi címmel. Nagy érdeme volt a klasszikus mesterek műdalainak magyar kiadásában. Sassy Nagy Kató 2 évig a M. Kir. Operaházban koloratúr szerepekben énekelt. 1920—1923-ig a Szegedi Színház koloratur primadonnája.

Dr. Katona Lászlóné Zofahl Júlia 1902-től tanított 1923-ig. Számos nagy zenei alkalom résztvevő szereplője volt.

Dr. Várjon Géza Borsod vármegye főlevéltárosa, kinek szép szenvedélye volt az éneklés. Mint oratóriuménekes a Teremtésben és mint szóló énekes egyaránt gyakran szerepelt.

Szendy Lajos magántisztviselő. Zenei tanulmányait a miskolci zeneiskolában Koller Ferencnél végezte. Miskolc kamarazenei életében és zenekari életében egyaránt nagy erősség volt.

Záhony János hangversenyénekes, bankigazgató. Főleg dalok előadásával szerepelt gyakran.

Dr. György Nagy István ügyvéd, a miskolci zeneiskolában akadémiai tanulmányokat végzett, a miskolci kamara és zenekari élet gyakori szereplője.

Dr. György Nagy Lajos ügyvéd, a miskolci zeneiskolában Koller tanítványa, a kamara társaságok kiváló tagja.

Hornyák Olga, Petri Istvánné a miskolci zeneiskola akadémiai osztályait végezte Katonáné és Sassy Nagy Kató tanítványaként. Számos hangverseny szereplője.

Névely József tanulmányait a miskolci zeneiskolában Haydu Istvánnál végezte. A felszabadulásig magántisztviselő, a felszabadulás után az Egressi Béni zeneiskola csellótanára. Kiváló kamara és szóló játékos.

Kiss Dénes kiválóan képzett kóruskamara és zeneszerző. A város énekkari életében játszott szerepet.

A miskolci Fráter György gimnázium énektanára, MÁV énekkarok vezetője, az 1934-ben megalakult Miskolci Vasutasok Ének és Zenetársasága társaknagya. Számos figyelemreméltó kórusmű szerzője. A felszabadulás után Budapestre költözött.

Pongrácz Géza a 13. honvéd gyalogezred zenekarának karmestere, aki a 30-as évek legelején került Miskolcra. Zeneművészeti Főiskolát végzett, kitűnő zongoraművész, és zeneszerző. Vezetése alatt a honvédzenekar Miskolc művészeti életének reprezentása lett. Nevéhez fűződik Bartók: I. szvitjének miskolci bemutatása, mely alkalomból Bartók Béla levélben is megkereste.

Áttekintve a zeneiskola művésztanárainak munkásságát meglepően gazdag és szép kép bontakozik ki előttünk. A zeneiskola tanárainak képzettsége kitűnő volt; szinte Európa valamennyi számottevő művészi iskolája és hagyománya ötvöződött benne. A legjobb magyar zongorista és vonóshagyományok világhírű mesterek kezéből közvetlen vagy közvetett, de első kézen átadottan.

Liszt hagyomány Szendy Árpádon át; a Chován iskola; a vonósoknál Hubay, Popper, kiegészítve neves külföldi iskolákkal; az osztrák zongorista Epstein-nel, a német Becker gordonkaművész iskolájával, a kiváló hegedűs Marteau-éval. Zeneszerzésben a francia iskolával D' Indivel, aki viszont közvetetten Wagnert is eljuttatta. A magyar zeneszerző gárda révén részben német (Koesler) részben nemzeti irány Kodály, Weiner útján. Ezt a széles sugarú hatást tovább gazdagította a volt tanítvány Venetiáner Vándor Sándor Olaszországban szerzett tudása — erről később lesz szó —, s ez mind találkozott a zene miskolci folyamában.

MISKOLC ZENEI ÉLETÉBEN SZEREPET JÁTSZÓ INTÉZMÉNYEK

Miskolc kulturális, s természetesen benne foglalva — zenei életében a század elejétől meghatározó szerepet játszott a Borsod—Miskolci Közművelődési és Múzeum Egyesület, ennek utóda a Lévay Józsefről elnevezett Közművelődési Egyesület, a Kereskedők és Gazdák Köre, a 13. honvéd gyalogezred zenekara, ezzel összefüggésben katonai vezetéssel, a MÁV alkalmazottak nagy létszámánál fogva a Vasutasok Ének és Zenetársasága és számos, szinte foglalkozási áganként működő énekkari egyesület.

1. *A Borsod—Miskolci Közművelődési és Múzeum Egyesület* gondozta az ismeretterjesztést a városban és megyében egyaránt, ez a munka magában foglalta az analfabéta tanfolyamok tartását, a munkásgimnázium szervezését, a Népszerű Főiskolát, szervezte a város és megye könyvtárügyét, gondozta a művészeti életet; az irodalmi, képzőművészeti, zenei életet. Szervezte a művészi alkalmakat a közönség nevelésére hangversenyek, kiállítások tartásával; létrehozta a mai Herman Ottó Múzeumot. A zenei és képzőművészeti életben Balogh Bertalan vezetésével országosan kiemelkedő eredményt ért el, nagyszerű, az országban egyedül álló kezdeményezéseket indított el a Vándorkiállítások szervezésével, a Felvidéki Zeneszövetség létrehozásával. Szimfonikus zenekart szervezett a Vasgyári Zenekar segítségével — egyszóval Miskolcot bekapcsolta erőteljesen az ország szellemi vérkeringésébe és Észak-Magyarország kulturális központjává igyekezett kifejleszteni.

Miskolc kulturális és zenei élete nem csupán szűk társadalmi réteg exkluzív szórakozása volt. Ez a kultúra hosszú és fáradságos évek nehéz munkájával épült sok nehéz körülmény, sok feltételhiány közepette. Megteremtésében különböző társadalmi osztályhoz és réteghez tartozóak vették ki részüket a városi polgárok. Munkások és kisiparosok, kereskedők, tanárok, értelmiségi csoportok: ügyvédek, hivatalnokok. Ha nem is mosódtak el teljesen a társadalmi különbségek, némileg elhalványultak.⁸⁵ Hiszen együtt énekelt, muzsikált, dolgozott mindenki, akinek szívügye volt a város kulturális életének előbbrevitele.⁸⁶

85. Szerző: A BMK és ME kialakulása és fejlődése az I. vh-ig. HOM Évkönyve X. 1971. Miskolc. 169—207.

86. Szerző: A városi zenekar megalapítása és a fennmaradásáért folytatott küzdelem 1914-ig. Levéltári Évkönyv II. Sajtó alatt.

A szépen fejlődő és tartalmas kultúréletet egy időre megállította a háború és az azt követő változások más irányt is adtak neki. A kulturális élet nem dőlt romba, mint sokan felületesen megállapítják, de kétségtelen, hogy a háború hatásai nem maradtak és nem is maradhattak nyom nélkül. Az egyik legfontosabb kultúrtényező, az 1901-ben alapított Városi Zeneiskola tovább fejlődött létszámban, bár tárgyi feltételei megnehezültek, mert átmeneti időre kórházi célokra vette igénybe a város. Tanárai közül sokan katonai szolgálatra vonultak be, mindezek mellett és ellenére a tanulók létszáma — mint erről már az előzőekben szó esett — nem csökkent. Fennmaradt a város „koszorús énekkari egyesülete”, amelyet oly fontosnak tartott és hivatalos egyesületként kezelte a Miskolci Daláregylet. Legjobban a Közművelődési és Múzeum Egyesület sínylette meg az I. világháborút olyannyira, hogy részben a körülmények változása folytán is régi fényét tulajdonképpen nem nyerte többé vissza. A háború első 2 évében még küzdött maradék erejével és maradék hadával, hiszen nagyon sokan katonai szolgálatot teljesítettek. A „felülről kapott parancs” folytán a közművelődés feladatkörébe egyáltalán nem illő munkát kellett végeznie. „Az aranyat — vasért” mozgalom élesztését, azt hogy a polgárok a hadigépezetet egy vasgyűrűért cserébe aranygyűrűcskéikkel, aranyláncaikkal támogassák. Mindezeket a féltve őrzött családi ékszereket áldozzák fel a „haza oltárán.” Mindennek a feladatnak a kényszerű lebonyolítását az Egyesület nem tagadhatta meg — de az eredménnyel igazán nem büszkélkedhetett, 4 év alatt 1000 forint gyűlt össze.

Már idéztük Szent-Gály Gyula tanulmányát az Egyesület kiadványából. A „Szóval — tollal a hazáért” — kötet tájékoztat az Egyesület munkájáról 1916-ig. Olvashatjuk e kötetben, hogy a háború előtti sikeres tevékenységet nem folytathatták, mert munkájukhoz nem volt segítség és a hallgatóság is megrikult. Mindezek ellenére a lábadozó frontkatonák számára analfabéta tanfolyamokat tartottak, írószerrel, könyvvel, olvasnivalóval ellátták őket. A népszerű ismeretterjesztő munkát csökkenteni kényszerültek, de nem szüntették meg teljesen, csak az időtartamot rövidítették le. Az idény novembertől márciusig tartott, s az előadások száma egy-egy idényben 8—10-re csökkent.

A tárgyunkat közelebbről érintő kérdésről — a zenéről — ezt olvashatjuk: „1913/14 évi idény folyamán nagy lépésekkel haladtunk előre. A vasgyári quartett mellett, amely évek óta önzetlenül részt vesz zenei életünkben, s melynek nem egy nagy sikerű estünket köszönhetjük, egy trió társaságot alakítottunk, a Rákos—Halmay—Haydu trió.” Felidézi a beszámoló a szépen induló Felvidéki Zeneszövetséget, amelynek véget vetett a háború, szól a város szimfonikus zenekarról, amely a Vasgyári munkások támogatásával működött.

A Vasgyártól kapott zenei segítségre utalnak a következő sorok: „Nem csupán konvencionális kötelességünknek teszünk eleget, midőn Alländer Henrik gyárfőnök úrnak zenei törekvéseink támogatásáért itt is köszönetet mondunk, hanem egyúttal szívesen ragadjuk meg az alkalmat, hogy egész működésünkben tapasztalt jóindulatáért, iránta érzett nagyrabecsülésünknek is tanújelét adjuk.” A Vasgyári Szimfonikus Zenekar fenntartója a gyárfőnökség, egész pontosan a vasgyári munkásság volt; akik keresetük havi 1/2%-át áldozták zenekari, kulturális célra. A jóindulat mégis köszönetet kívánt, hiszen az átengedés valóban a gyárfőnöktől függött, aki sokszor díjmentesen, máskor anyagi térítés ellenében megengedte a fúvós részleg miskolci szereplését.

Megtudhatjuk a kötetből, hogy a háború első esztendejében is rendezett az Egyesület hangversenyeket; az egyik legjelesebb Jan Kubeliknek, a hegedű egyik legnépszerűbb virtuózának hangversenye volt, amelyet a Hadsegélyző Bizottság javára adott. Kubelik bravúros, csillogó technikájú játéka mindig és mindenütt meghódította a közönséget. A művésznek nem ez volt az első miskolci szereplése, már 1900-ban is adott hangversenyt.⁸⁷ A kiadványt, amelyről szólunk, Miskolc háziezredének, a 10-es honvédeknek ajánlották, akiknek emlékét ma is az egyik legfontosabb közlekedési útvonal őrzi. A kötetben Balogh Bertalan írt — tanulmánynak is beillő előszót, „Milyen legyen kultúrpolitikánk a háború után?” — címmel. Nagyon érdekes az okfejtése: „Mert ne higgye senki se, hogy a háború után, a háború előtti csapásokon fogunk haladni. Különösen a kultúrpolitika az, amelyre a háború után új és nagy feladatok várnak, sőt azt mondhatnám csak egy átgondolt, már most előkészített, a jövőben tekintő és az eddigi sablonokkal teljesen szakító kultúrpolitika hozhat a nemzetre kárpótlást.” Kitér a nemzetiségekkel kapcsolatos tennivalókra is: Hiszen ez akkor eléggé a társadalmi kérdések előterében állt. „A magyarság érdekeire féltékeny, de ugyanakkor a nemzetiségek iránt nem bizalmatlan, sőt azok érdekeit elősegítő kultúrpolitika meghozná, hogy idegen nyelvű polgártársaink is magyarnak vallanak magukat.” A kultúrpolitikus szólal meg belőle, amikor arról szól, hogy a kultúra segítségét általánossá kell tenni. „Olyan közvéleményt kell teremtenünk, amely kulturális mozgalmak szolgálatát, felkarolását becsületbeli kötelességnek tartja.” Azt javasolja, hogy állami kormányzat összes ágai, elsősorban a közigazgatási és földművelésügyi kormányzat a maguk működése körében” ehhez a kultúrpolitikához simuljanak”. Balogh Bertalan ezzel, a belügyi vagyis a közigazgatási kormányzattól, amelyhez a községek és városok tartoztak és a földművelésügyi kormányzattól a parasztság szellemi felemelését kérte számon. Megbecsülést kér a tanítóknak. „A nemzet jövője attól függ, hogy azok a generációk, amelyek ezután lépnek majd a küzdelembe előkészítettnek e kellőképpen azokra a feladatokra, amelyek magyarságunkra a nemzetfenntartás munkájában várnak. Kik végezhetik el az előkészítésnek ezt a hihetetlen fontos munkáját — egyedül a tanítók és a tanárok”. „Súlyt kell adni azoknak, akiktől ezt a munkát várjuk.”

1918 júniusában Balogh Bertalan kidolgozott egy részletes programtervezetet — sok, általa fontosnak ítélt közművelődési terv megvalósítására. A tennivalók egyaránt vonatkoztak a megyére és városra, Miskolcra, — ezért a javaslatot, amelyet hivatalosan Miskolc thj város polgármesterének, mint az Egyesület díszelnökének nyújtott be, ismertette Borsod megye főispánjával és a beteg alispán helyett a megye főjegyzőjével.⁸⁸

A terjedelmes program nem kaphat részletes ismertetést, de nem mellőzhetők belőle a fontosabb részletek. Tartalmazta azokat a tennivalókat, amelyeket az akkor még nagy fokú analfabétizmus felszámolása érdekében tenni óhajtottak. Ez a kérdés szinte kezdettől az Egyesület célkitűzése volt. Már a háború előtt megkeresték szóban, írásban a megye minden szolgabíráját, minden vizsgát letett egyénért a tanítók 5 korona díjazást kaptak, a sok befektetett

87. HOM Ha 53.4509.1.

88. HOM HA 74.8119.1—18.

energiát mégsem kísérte siker. Mint láttuk, a frontkatonák, a sebesültek között is végeztek írás-olvasás tanító munkát, de ezt az Egyesület a legnagyobb erőfeszítés mellett sem oldhatta meg egymaga. Balogh ehhez a munkához mindkét törvényhatóság, a megye és város támogatását egyaránt kérte.

A beadvány 7. pontjában igen erőteljesen indokolta egy közművelődési könyvtár felállítását. Erre vonatkozóan külön felterjesztéssel is élt a városhoz 1918. április 7-én. Ebben a beadványban javasolta a Népkerti Vigadónak könyvtár céljára való igénybe vételét. Hivatkozott a csekély kihasználásra, felajánlotta az Egyesület és személyes közbenjárását. Jósándékú és körültekintő javaslatát válaszra sem méltatták. Joggal írhatta 1927-ben Zsedényi Béla Miskolc szellemi életéről írott munkájában: „Miskolc kultúrájának legfájóbb sebe: a könyvtár.” Nem is oldódott meg ez a súlyos kérdés csak a Felszabadulás után. A program 9. pontja járási közművelődési bizottságok felállítását tartotta kívánatosnak.

A sok életrevaló és csak az új társadalmi rendben megvalósult elképzelései között találhatjuk a zenei élet továbbfejlesztéséről vallott felfogását és annak kifejtését, miért változtatott a háború után az Egyesület a háború előtti magatartásán a zenei élet támogatásával kapcsolatban. „Zenei programunkon változtatni vagyunk kénytelenek. Egyesületünk ugyanis e téren eddig vallott hivatását befejezte. Nevezetesen: Egyesületünk 20 éves múltjában céltudatosan dolgoztunk, hogy a város hivatásos és műkedvelő művészeit egy táborba hozzuk. S erre a múltban házi estélyek, matiné, hangversenyek, kamaradélutánok tartását tartottuk célravezetőnek, részben pedig szimfonikus zenekar szervezését és fenntartását.” „A zeneiskola most már maga akarja hivatását betölteni. A megnövekedett növendék létszám, a kitűnő erőkből álló tanári testület az eddigi támogatás nélkül is erőssége a városnak. Szimfonikus zenekar szervezése már céltalanná lett, mert ez az állami feladatok aktuális kérdésévé vált.” Balogh Bertalan ebben 30 évet tévedett, csak 1952-ben lépett „az aktuális kérdések sorába.”

A zenei lehetőségeket az Egyesület számára abban látta, hogy továbbra is hangversenyeket rendezzenek.

„Nekünk ezek után más választásunk nem marad, mint idegen és helyi művészek szerződtetésével nagy hangversenyek tartása, s ehhez ragaszkodunk is, mert az ilyen hangversenyek bizonyos jövedelmet jelentenek, amelyre népművelési tevékenységünk óriási kiadásainál multhatatlanul szükségünk van.” E beadványban még mindig visszatér a Felvidéki Zeneszövetség gondolatához, amely a háború előtt a legjobb reményekkel és alaposan kidolgozott tervvel, sőt nem csekély anyagi és erkölcsi eredménnyel 11 felvidéki városra terjedt ki. Most a megváltozott körülmények között — írja —, régi formájában (amit említettünk) nem tartható fenn. De még mindig foglalkoztatja a lehetőség. Hivatkozik arra, hogy Veszprémi Zoltán, Debrecen főispánja és a Nyíregyházi Bessenyei Kör már keresik a kapcsolatot a Borsod—Miskolci Közművelődési Egyesülettel „avégből, hogy hangversenyeiket együtt rendezzék.” A terv lehetségesnek látszik — szerinte —, mert a 3 város népességének száma között nincsenek olyan különbségek, mint voltak a zeneszövetségi városokéi (Lőcse, Eperjes, Szatmárnémeti, Nagykároly stb.) között.

A beadvány befejező része különösen figyelemre méltó: „Én magam tán-

toríthatatlanul hiszem, hogy nemcsak a közművelődés, de a nemzeti nézőpont szempontjából is legfontosabb kérdés ma a nép. Mert a nép anyagi boldogulása művelődési fejlődése és világnézete, valamint nemzeti érzülete azok az alapok, amelyek Magyarországnak nemcsak a fejlődését, hanem fenntartását is egyedül biztosíthatják.” (Mindezeket még a polgári demokratikus forradalom előtt írta V. Gné.)

1918-ban a Közművelődési Egyesület beváltotta ígérését neves külföldi művészek szerepeltetésével. S ennek nemcsak a Balogh Bertalan által említett haszna volt, hanem az is, hogy magas mércéjű összehasonlítási alapot nyújtott a helybeli művészeknek, példát, amelyhez mérhették magukat és bekapcsolódást jelentett a város kulturális élete szempontjából a zenei vérkeringés nagy világ-áramkörébe. A Közművelődési Egyesület még a háború előtti években igen széles és jó kapcsolatot épített ki neves fővárosi hangversenyrendező irodákkal. Többek között Lúria Artúrral is, aki még 1914-ben felajánlotta néhány művész meghívását. Ilyen volt a világhírű Juan Manén spanyol hegedűművész, Carl Flesch, szintén világhírű hegedűművész, Josef Lhevin orosz zongoraművész, Fridmann Ignác lengyel zongoraművész, Földessy Arnold magyar és Becker Hugó nagynevű német csellóművész.⁹⁰

Közben súlyos esztendők múltak el Európa és a világ felett. Az 1914-ben ajánlott művészek egy része mégis eljutott Miskolcra. 1918. II. 14. *Kerpely Jenő* nagynevű gordonkaművész adott hangversenyt; Dienzl Oszkár zongoraművész közreműködésével. *Kerpely Jenő* a legkitűnőbb csellóművészek között is az első közé tartozott. A nagyhírű Waldbauer—Kerpely vonósnégyes társaság tagjaként elévülhetetlen érdemeket szerzett a kamaraművészetben. Mint szólista is kiváló volt. Erényei közé tartozott nagyvonalú formáló készsége, amely kiváló technikával párosult. Miként Haydu István, ő is Popper Dávid tanítványa volt.

1918. III. 4. *Vecsey Ferenc*, nagynevű hegedűművész szerepelt, ezúttal nem Bartók Bélával, aki szintén kísérője volt, hanem Kósa Györggyel.

1918. III. 13. *Josef Lhevin* zongoraestjét hallhatták. Mint csodagyermek kezdte a pályáját és a világhírű Anton Rubinstein tanítványa lett. Hangverseny útjain ismételtén bejárta Európa és Amerika nagyvárosait.

1918. IV. 18-án *Földessy Arnold* csellójátékában gyönyörködhetek. Földessy a cselló legnagyobb virtuózai sorába tartozik. Művészete Európa minden jelentősebb hangversenytermében osztatlan sikert aratott.

1918. IV. 29. *Sándor Erzsé*, az Operaház tagja Dienzl Oszkár kíséretével énekelt. Sándor Erzsé a magyar énekművészet egyik büszkesége. 1917-ben érte el a „kamaraénekesi” címet és 1921-ben az Operaház örökös tagja lett. Tökéletesen képzett hangja egyike volt a legnagyobb erejű, legtisztább fényű magas szopránoknak. 1918. V. 12. a frontról visszatért Haydu Istvánnal szerepelt a Halmay—Rákos—Haydu trió.⁹¹

Az 1918-as év egyik legnagyobb egyesületi munkája — az eddig említett hangversenyek mellett — a Petőfi-ház megmentésére irányuló országos akcióban való részvétel volt. Petőfi emléke még mindig elevenen élt a nép szívében.

90. BMK és ME irattára 66/1914.

91. HOM HA 74.70.1—26 eredeti műsorok a neves művészek vendégszereplése alkalmából.

Egy róla elnevezett múzeum felállításának gondolatával már 1870-ben foglalkozott a Petőfi Társaság. Társadalmi úton összegyűjtött pénzen megvásárolta a Feszty Árpád tulajdonában levő Bajza u. 21. szám alatti házat. Ebben Petőfi és Jókai emlékeit helyezték el. 1918-ban országos akciót indítottak, hogy a házon levő adósságoktól megszabadítsák az ingatlant. A Közművelődési Egyesület csatlakozott az akcióhoz. Felhívással fordult a Borsod megyei községek vezetőihez a következő felhívással: „A budapesti Petőfi-házon adósság van, de nincs a weimari Goethe-házon és a strattfordi Shakespeare-házon.” A Múzeum adatárában levő vaskos elszámolások és iratkötegek tanúskodnak arról, hogy a felhívás eredményeként 9 000 Korona gyűlt össze.⁹²

Az 1918/19-es közművelődési idényre még készült az Egyesület. A vasútelepi és martintelepi iskolákban 16—16 ismeretterjesztő előadást terveztek. Fel kívánták éleszteni az 1910-es években jól bevált munkásgimnáziumot is, ha a fűtéshez és a világításhoz segítséget kapnak a MÁV-tól. A bekövetkezett politikai események azonban az eredeti tervek megváltoztatták.⁹³ 1918 nyarán a piavei borzalmas csatavesztés, később a nyugati front áttörése nyilvánvalóvá tette, hogy a háborút elvesztette a Monarchia. A szélcsendet, amely 1918 harmadik negyedét jellemezte, októberben gyorsan változó események követték. Október 31-re virradóan a munkásság és a katonák fellépése nyomán Budapesten győzött a polgári demokratikus forradalom, és a hatalom a radikális polgárságot képviselő Nemzeti Tanács kezébe került, amelynek fő támasza a Szociáldemokrata Párt által képviselt munkásság volt.

Október utolsó napjai Miskolcon is mozgalmasak voltak, de a politikai változások lassan bontakoztak ki. A Nemzeti Tanácsot alkotó pártok egyikének nem volt helyi képviselete Miskolcon. A Polgári Radikális Párt is csak hosszabb huzavona után október 17-én jöhetett létre. A Nemzeti Tanács Miskolci Végrehajtó Bizottsága úgyszólván a város hivatalos vezetéséből került ki. Elnökévé dr. Szentpály István polgármestert, titkárává dr. Boros Jenő ügyvédet, ügyvezető elnökévé Reisinger Ferencet, a Szoc. Dem. Párt legjelentősebb helyi képviselőjét, ügyvezető titkárává az ugyancsak szociáldemokrata Groszmann Zsigmondot választották.

A Tanácsköztársaság rövid idő alatt szervezte meg a legfontosabb soron levő feladatok végrehajtását. A kultúrnépbiztosság vezetője Krausz György tanár, jogi tanácsadója a kitűnő zenész László Imre dr. lett, akinek nevével már találkoztunk. Nem állt elegendő idő Miskolcon a tervezett feladatok megoldására, mert májusban már a cseh csapatok kezére került a város, később a románokéra. Miskolc hősi harcaival írta be nevét a Tanácsköztársaság megvédelmezésébe.

1919 márciusában a haladó miskolci polgárok hiányolják, sőt sürgetik a hallgató Közművelődési Egyesület tevékenységét. „Hosszú hónapok óta nélkülözzük ennek a nagy feladatokra hivatott Egyesületnek a tevékenységét. Mióta Balogh Bertalan a tényleges vezetéstől visszavonult, az egyesület tudomásunk szerint semmiféle kultúrmunkát nem végez. Ez a mulasztás természetesen nagy kára a köznek, városunk és megyénk kulturális életének. A forrada-

92. HOM HA 73.588.19.

93. HOM HA 74.70.1—26.

lom alatt is fontos missziót kellett volna elvégezni, a nép helyes irányú szociális felvilágosítással, de ezt kellő szerv hiányában a szociáldemokrata párt ügybuzgó tagjainak kellett magukra vállalniok. Miért szünetel az Egyesület, milyen körülmény akadályozza működését? — Nem tudjuk. Azonban a köz érdekében a legsürgősebbnek tartjuk, hogy az Egyesület a legrövidebb idő alatt kezdje meg működését. Bővítse ki szervezetét és programját a szociális gondolkodásnak és a jövő szociális teendőinek megfelelően. Készüljön fel minden erejével az új világ kiépítéséhez, a gondolat és világfelfogás nagy átalakító munkájához. A Közművelődési Egyesület élén olyan embert akarunk látni, aki méltó a rá váró nagy feladathoz, s aki egész idejét ennek tudja szentelni. Mi Balogh Bertalan tevékenységére megelégedett örömmel tekintünk vissza. Míg ez a hozzáértő erélyes ember vezette a Közművelődési Egyesületet, igen szép és komoly eredményt tudtak elérni. Ha voltak is hibák, — ezt tudjuk be inkább a körülményeknek és ismerjük el, hogy a Népszervi Főiskolai előadások, analfabéta tanfolyamok rendezésével, első rendű művészek szerepeltetésével maradandó értékű kultúr munkát végzett. Ezt a munkát tovább kell folytatni sokszorozott erővel és buzgalommal. Reméljük az illetékesek nem sokáig fognak gondolkodni, hanem az idők által megkövetelt frissességgel hozzálátnak a munkához.”⁹⁴

Az Egyesület működésének szünetelésére, amit joggal illettek elmarasztalással — magyarázatot ad az a Balogh Bertalan által benyújtott tervezet, amelyet a városi vezetés szó nélkül hagyott. Ebben vázolta Balogh, hogy idők követelte munkát már nem lehet a régi módon végezni. Függetlenített, megfelelő díjazású vezető szükséges hozzá. Azt is joggal kérte, hogy a tervezetet hagyják jóvá, küldjön ki a város egy szűkebb bizottságot a közművelődés kérdéseinek megtárgyalására és a városi törvényhatóság elé terjesztésre. Szerinte a bizottság feladata lett volna: előkészíteni az egyesület kettéválását. Külön közművelődési és külön múzeumi egyesületre, módosítani az eddigi alapszabályt, kidolgozni az egyesületi iroda kereteit, meghatározni a szükséges munkaerő mennyiségét, fizetését és általában az iroda összes személyi és dologi kiadásait, — amint írta: „mert a munkaterv, amit beterjeszteni bátor voltam, nagy arányai miatt is, már állandó irodát és állandó személyzetet kíván.” S nem utolsó sorban megállapítani az egyesület költségvetését.⁹⁵

A nagymúltú és szép eredményű Közművelődési Egyesület halála tulajdonképpen megkezdődött. Balogh Bertalan erejét is kezdte felmorzsolni az eddigi sok küzdelem, munka, sok értetlenség, a városva is nehéz idők jöttek, a közművelődés ügy partszélre szorult. A Felvidékről 1919 őszén menekültek százai kértek menedéket, a város lakáskereső bizottságot állított össze részben katonai, részben polgári személyekből, akik, ahol megfelelő nagyságú, eléggé ki nem használt lakást találtak, oda menekülteket telepítettek be.

1922 elején még ismét foglalkoztatta Baloghot az Egyesület megreformálásának gondolata, de erre már sajnos nem került sor. 1922 augusztusában, 52 éves korában halt meg. Miskolc áldozatkész, sokat dolgozó és sokat merő

94. Színpad és Kultúra. Művészeti, zenei, színházi, társadalmi és sport hetilap. 1919. III. 22—29. Lutzer László cikke.

95. HOM HA 74.81.19 1—18.

embert veszített benne, aki a város életét — különösen az I. világháború előtt bekapcsolta az ország szellemi vérkeringésébe. Haláláról a helyi és országos sajtó egyaránt megemlékezett. A közművelődésről írott könyvét, országos lapokban megjelent cikkeit nagyon sokan ismerték.

Miskolc így búcsúzott tőle: „A magyar kultúra pótolhatatlan agilitású szervező reformert vesztett benne, Miskolc kulturális fejlődése pedig azt az embert, aki képes lett volna Miskolcon újból nagy arányú, a társadalom minden rétegét felhívó, közös munkára serkentő kulturális haladást biztosítani.”⁹⁶

2. *A Lévy József Közművelődési Egyesület. A Borsod—Miskolci Közművelődési Egyesület, a Tanácsköztársaság utáni események, Balogh betegsége, és halála folytán megszűnt. A közművelődés ügyének nem volt intézménye, de a kulturális élet nem szünetelt; a zeneiskola és a Kereskedők és Gazdák Köre bár sokkal szűkebb rétegre terjedően gondozta. 1923. március 19-én tartott első alkalommal értekezletet e kérdésben a Miskolc városi vezetés, de az alakuló ülést csak 1924. május 14-én tartották. Részletes adatokat a törvényhatósági jegyzőkönyvek nem tartalmaznak. Az új egyesület a régi közművelődési egyesület utódjaként szerepelt, nevét Lévy Józsefről, a megye és a város költőjéről kapta. A Lévy Közművelődési Egyesület a város hivatalos közművelődési egyesülete volt. Nem kis szerepet játszott a város életében. Munkája nem terjedt ki a megye teljes művelődési ügyének gondozására. Működése idején már egész mások voltak mind a politikai, mind a kulturális erőviszonyok, mint elődje idején. Ennek az egyesületnek nem tartozott feladatkörébe az ismeretterjesztés. Ez a feladat a Szabadegyetemre hárult az új állami rendelkezések értelmében. Életében, működése idején nem voltak olyan átütő egyéniségek, mint elődje idejében Balogh Bertalan. Tevékenysége az irodalmi, zenei, képzőművészeti, tehát a művészi ismeretek terjesztésére korlátozódott. Már nem az egyetlen bázisa volt a művészetnek, szerepéből sokat átvett a Kereskedők és Gazdák köre; jóllehet a körnek a kisugárzása jórészt a miskolci kereskedők jól megalapozott, gazdaságilag erős rétegére terjedt ki.*

Célkitűzése, mint arról kevés számú kiadványa hírt ad „nem annyira az új irodalom és művészet mesterséges megteremtése, mint inkább a régi értékek ápolása, nem annyira irodalmat és művészetet akart teremteni, amely szabályozás nélkül amúgyis megtalálja az útját, hanem az irodalom és művészettörténetet, a múlt ápolását akarja szolgálni.”⁹⁷

Vállalt célkitűzését azzal teljesítette, hogy évfordulók, megemlékezések tartásával adózott a magyar múlt, a város és megye nagyjainak, szobrokat állított tiszteletükre, emléktáblákat helyezett el. A Lévy K. E. állíttatta Lévy József szobrát, márványemléktáblát helyezett el az új Zenepalotában Reményi Ede, Lányi Ernő tiszteletére, a színházban Szerdahelyi Kálmán emlékére és másokéra. Az irodalmi szakosztálya szintén kísérletezett a helyi irodalmi élet megteremtésével, de nem sokkal több sikerrel, mint elődje. A magyar irodalom valós vagy vélt nagyságai meghívásával ápolta az irodalmi életet. Képzőművészeti osztálya kiállításokat rendezett, de az országos képzőművészeti életben nem játszott elődjeként hasonló szerepet.

96. Miskolci Napló 1922. augusztus 9.

97. Miskolci Szemle 1928. dec. 8—9 időszakos kiadás.

Talán a legnagyobb eredményt a zenei szakosztálya érte el. A régi, jól bevált hagyományt folytatták, neves magyar és külföldi művészek szerepeltetését, a helyi — már megismert miskolci művészeknek pódiumot, szereplési lehetőséget adtak, támogatták a zenekari élet fejlesztését, a kamarazene életet. Törekvéseit nehezítették az egyes szakosztályok életében újból és újból bekövetkező személyi változások. A Lévay K. E. lojális volt a város vezetésével, nem terjesztett elő reform javaslatokat, nem kellemetlenkedett, nem volt elégedetlen, de ez sem biztosított számára megfelelő anyagi városi támogatást. Fénykora 1926—1927-től nagyjában 1934-ig terjedt. 1937-ben már ezt olvashatjuk az egyesület munkájáról: „Régebben a város hivatalos összefogó kulturális szervének szerepét töltötte be, már több mint másfél éve agonizál. Az egyesület papiros léte útját állja egy egészséges, kötelességét teljesíteni tudó egyesület alakításának. Halmai polgármester azt ígérte, még októberben dűlőre viszi az egyesület sorsát.”⁹⁸

A Lévay K. E. életének, működésének végigkísérése nem könnyű. Tulajdonképpen csak töredékekből állítható össze szervezeti kerete, működése, vezetése, gazdászati alapja, tevékenységéről az általa rendezett események adnak némi eligazítást. Nem adott ki évkönyveket, mint elődje, úgyszólván egyetlen kiadványai az 1928—29-es Miskolci Szemlék, amelyek bepillantást engednek Miskolc és az egyesület kulturális életébe. A Lévay K. E. élén a város és megye politikai vezetői álltak. Mikszáth Kálmán a város főispánja, a híres író fia elnök, dr. Hodobay Sándor polgármester alelnök, Zsóry György a megye alispánja alelnök. Az ügyvezetői igazgatói tisztet Bank Sándor a Miskolc városi női felsőkereskedelmi iskola igazgatója töltötte be, a főtitkár rövid ideig Leszih Andor volt, a Múzeum őre —, ahogy akkor nevezték, utána évekig Sassy Csaba költő, újságíró, a város „kulturális hivatalnok.” A magasrangú vezetők sem biztosítottak a Lévay K. E.-nek szerepéhez méltó juttatást. Ezúttal nincsenek országos összehasonlítási alapjaink, mert a Lévay K. E. ilyen tájékozódáshoz nem szolgáltatott adatokat. 1928-ban évi segélye 800 pengő. Erről az esztendőről — az egyébként nagyon hiányos iratok között — megmaradtak a zárszámadás adatai: Bevételek alakulása: Városi segély az 1927. évről 160 pengő, 1928. évre 800 pengő. Tagdíjakból befolyt összeg 2 056 pengő, hangversenyek jövedelméből 663,30 pengő 90 fillér. Összesen 5 791 pengő 25 fillér. Az adminisztráció viszont nem csekély összeget emésztett fel. A főtitkári és pénztárosi tiszteletdíj 3 636 pengőt! Nyomdászamlák 1 958 pengő 39 fillért. A főtitkár tiszteletdíja havi 300 pengő.⁹⁹ Megmaradt egy részletes kimutatás 1935-ből. A kimutatás, illetve előterjesztés azért érdekes, mert betekintést enged a város által támogatott többi művelődési szervezet és egyesület támogatásába. A kulturális kiadások között szerepel a vitézi szék is — magas összeggel! 1935-ben a Városi Pü. Bizottság által támogatott előterjesztés javasolta a közgyűlésnek az 1935. évi háztartási kv. III. csop. II. fejezete alatt 4 500 9. hitelkeretének az alábbi módon leendő újbóli szétosztását:¹⁰⁰

98. HOM HA 53.3577.1.

99. HOM HA 73.588.21.

100. B-A-Z m. Lt. Mv. Lt. Kgy. jkv. 142/Kgy. 1935.

1. Miskolci Daláregylet	200 pengő
2. Észak-magyarországi Daláregylet	200 pengő
3. Lévay K. E.	600 pengő
4. Művésztelep	1700 pengő
5. Vitézi Szék	1000 pengő
6. MMTE Sport Egyesület	400 pengő
7. Miskolci Bükk Egylet	400 pengő
összesen	4500 pengő

Mint az előterjesztésből kitűnik, aránylag sokat áldozott a város a Művésztelepre, a Vitézi Székre és támogatta a Miskolci Munkás Testedző és Sport Egyesületet. A Lévay K. E. ezekhez képest elég soványan támogatott egyesülete volt a városnak, különösen figyelembe véve, hogy a közművelődés „hivatalos” egyesülete kitüntető címet viselte. Miután ez az időszak, mint az előzőekből kiderült, már kicsit az agonizálás jeleit mutatta —, a városi vezetés egyszercsak rádöbrent, hogy a közművelődést irányító egyesülete csendben kimúlik —, a támogatás összegét 1936-ban 1200 pengőre, majd rövid idő után 2000 pengőre emelte fel. Az indokolásban ez áll: „A tervezett és a társadalom széles rétegeit átfogó kulturális munka olyan költségekkel jár, amelyre az 1200 pengő nem elegendő. E méltánylást érdemlő indokolást — tekintettel a segély felemelésére — az előterjesztést el kellett fogadnunk.”¹⁰¹ Mindez már Halmay Béla polgármestersége idején történt, de ez a megemelt juttatás sem tudta megmenteni az egyesületet a csendes kimúlástól. Megszűnésének ideje nem állapítható meg egyértelműen. A közeledő II. világháború évei csendben elsodorták. A rendelkezésre álló adatok arra engednek következtetni, hogy a művészeti vagy társadalmi események a legritkább esetben mentek végbe anélkül, hogy ne kapcsolódtak volna a zenéhez is.

A Lévay K. E. alakulása idején a zeneművészeti szakosztály titkára dr. Valentényi Gáspár felsőkereskedelmi iskolai tanár, aki élénk érdeklődést mutatott a zene iránt, és a miskolci sajtóban zenekritikái, pontosabban zenei méltatásai is megjelentek. 1928-ban éppen üresedésben van a szakosztály vezetése. A megbízott Kazinczy Imre. Foglalkozásáról nincs tájékozottságunk. 1928-ból viszont vannak adataink a zenei szakosztály tagjairól az egytlen Lévay K. E. kiadványból, a Miskolci Szemléből. Érdekes módon csak a zenei szakosztály tagjainak névsorát őrizte meg. Erősíteni látszik azt a feltevésünket, hogy ez a szakosztály dolgozott nagyon erőteljesen. A szakosztály rendes tagjai: Becht József, Bencze Rezső, Beregszászy Károly, Domokos György, Eckert Laura, Ferenczy Károlyné, Finta Elemér, Folkman Ervin, Gaál István Mezőkövesd, (az egyetlen nem miskolci tagja a szakosztálynak, aki a híres Matyó-városban fejtett ki országosan ismert zenei tevékenységet és kórusával Miskolcon is ünnepi alkalmakkor szerepelt, sőt nemcsak Miskolcon, hanem Bécsben is. V. Gné.) Gobbi Jenő, Győry Nagy István, Halmay Irma, Haydu István, Hermanné, Hnilicska Mária, Hollósy Kornél, Hölcz Gyula, Kazinczy Imre, Balogh Luca (Kománne), Pazár István, Rákos Arnold, Rákosné Palkó Kornélia,

101. B-A-Z m. Lt. Mv. Lt. Kgy. jkv. 395/Kgy. 1936. 37118 Ki/1936.

Hrúz Pál, Ruzinkó Zsigmond, Senger Gusztáv, Sassy Nagy Kató, Szász József, Szendy Lajos, Thurzó Nagy László, dr. Valentényi Gáspár, Vidder Sándor.¹⁰² A szakosztály a legkiválóbb miskolci művészeket, zeneiskolai tanárokat, zenét támogató és művelő polgárokat fogta össze, de volt köztük néhány vasgyári mérnök, sőt kisebb tisztviselő is, a miskolci középiskolák tanárai. 31 áldozatkész, kiváló támogató ha nem túl sok is, de le nem becsülhető együttes. Tevékenységük nem maradt hatástalan a város zenei életére, sőt még a vidékre sem. 1929-ben változások állottak be az egyes szakosztályok élén. A képzőművészeti szakosztály elnöki helyét Tarnay Gyula alispán helyett Kollár Nándor a Miskolci Villamos RT igazgatója vette át, akinek felesége foglalkozott a festéssel, nem is sikertelenül. A zenei szakosztály élére Donáth Lajos elnök helyett, aki a színháznál látott el zenei teendőket dr. Várjon Géza megyei főlevéltáros, kitűnő hangú oratóriuménekes került.¹⁰³ Dr. Várjon nem sokáig viselte a titkári tiszteletet. 1931-ben lemondott, helyét 1934-ig Thurzó Nagy László foglalta el.

A Zenei Szakosztály pénzügyi mérlegéről megmaradt néhány adat. 1924/25-ös évad hangversenyeinek tiszta jövedelme: 2 752 000 korona volt. Zongora használati díjból befolyt: 5 400 000 korona, az időközi kamatok eredményeként elkönnyelhetek 498 000 koronát. Összesen: 8 650 000 koronát. Más fontos körülményről is tájékoztatnak a pénztári adatok: 1927—28. évben (már a pengő korában) a Lévy szobor alap javára megtartott hangversenyek tiszta jövedelme 1 306 pengő 42 fillér volt, amelyet a Miskolci Takarékpénztár külön folyószámlán kezelt. A szobor ma a Kossuth u. református templom előtti kis parkban áll. Az is kiderült, „mennyibe került” egy-egy neves külföldi művész szerepeltetése. Jeanne-Marie Darré, aki szinte állandó vendégszereplőnek számított, 1928. II. 29. hangversenyéért 300 pengő tiszteletdíjat kapott. E hangverseny bevétele 422 pengő 50 fillér volt.¹⁰⁴

A Lévy K. E. már megismert programjának megfelelően a hagyomány ápolása érdekében dicséretes kezdeményezéseket tett. Lévy születésének 100 esztendő évfordulója alkalmából rendezett emlékünnepeken, amelynek zenei része Hollósy és Szent-Gály Gyula szerzeményeiből állt a Miskolci Daláregylet előadásában, nevezetes mozzanata volt Ódry Árpádnak a budapesti Nemzeti Színház nagynevű tagjának vendégszereplése.¹⁰⁵

Tárgyilagosan megállapítható, hogy a Lévy K. E. rendezése mindig nagyon körültekintő, nagyvonalú volt, és mindig tartalmazott valamilyen kiemelkedő mozzanatot. 1925-ben Jókai születésének 100. éves évfordulóját ünnepelték. Ennek zenei részéről a zenekari fejezetben szólunk.¹⁰⁶

1928-ban Reményi Ede, (Miskolc, 1828. I. 17.) a nagy magyar hegedűművész születésének 100 éves évfordulója alkalmából tisztelegtek emlékének. Elő-

102. Miskolci Szemle 1928. 1—2.

103. Miskolci Szemle 1929. 2.

104. HOM HA 73.588.21.

105. A Lévy K. E. Lévy József születésének 100. éves évfordulója alkalmából 1925. november 24-én délután 3 órakor a Korona nagytermében rendezett ünnepélyének eredeti műsora.

106. A Lévy K. E. 1925. Febr. 17-én a Korona szálló nagytermében rendezett ünnepségének eredeti műsora Jókai születésének 100. éves évfordulója alkalmából.

ször Hoffmann néven tanul a bécsi konzervatóriumon Böhmtől. Részt vesz a magyar szabadságharc mozgalmaiban és ekkor vette fel a Reményi nevet. A szabadságharc befejezésével külföldre menekül s folytatja abbahagyott hegedűtanulmányait. Hosszabb ideig Amerikában tartózkodott, utána Weimarban telepszik le, később Londonban. Viktória királynő udvarában kitüntetett és ünnepeelt hegedűs. Párizsba költözik, s onnan, mint központból járja Európát és az Újvilágot. San Franciscóban halt meg 1898-ban.

Rendkívüli virtuóz, aki a kor valamennyi nagy zenészevel kapcsolatban állott. Külső élete sok különködéssel volt tele. Leveleiben „ED. Reményi, magyar ember” aláírást használt. Hazánk zenei életében 1860—75 között határozatosan részt vesz, sokat tartózkodik idehaza, nemzeti és társadalmi mozgalmakban önzetlenül vesz részt. Hangversenysorozatot rendez a Petőfi szobor javára, és minden magyaros mozgalom lelke. 1870—75-ig a Nemzeti Színház szóló hegedűse. Liszttel meghitt kapcsolatban állt, Brahmszal sokat hangversenyezett. Magyarországon a neoromantika előharcosa, külföldön a magyarság hangos és lelkes képviselője. Nemcsak nagy virtuozitásával, de tüzes és érzelmes hangjával szerez dicsőséget a magyar névnek. Számos magyaros átiratot és magyaros művet írt. A magyar dalosügy támogatásában is dicséretes részt vállalt.¹⁰⁷ A Lévy K. E. gondosan készült a centenáriumi ünnepségre. Kapcsolatot kerestek a Zeneművészeti Főiskola könyvtárával, alaposan tanulmányozták a korabeli zenét, a művész munkásságát és felkutatását Reményi egykori zongorakísérőjét — a még élő Plotényi Nándor hegedű- és zongoraművészt, ekkor már földbirtokost. Az egykori Reményi által felfedezett és kiképzetéséről is gondoskodó művész már 85 éves volt. Első önálló hegedűestjét 1867-ben rendezte Pesten, de kitűnő zongoraművészként Reményi zongorakísérője. 1870-ben ő is a Nemzeti Színház elsőhegedűse, később hosszabb ideig élt Párizsban. Szerzeményei a híres Schott kiadónál is megjelentek (Dans et chant hongrois hegedűre- zongorára, Szerenád, magyar hegedűverseny Lisztnek ajánlva, és egyéb hegedű darabok.) Az ünnepség alkalmával az egykori zenésztárs közreműködésével leplezték le a Zenepalotában ma is látható márvány emléktáblát.¹⁰⁸

1929-ben Szerdahelyi Kálmán, a magyar színészet egyik kiválósága születésének 100. évfordulója alkalmából helyeztek el márványtáblát a Miskolci Nemzeti Színházban Hevesi Sándor, a budapesti Nemzeti Színház nagy hírű rendezőjének és igazgatójának részvételével. Szerdahelyi Kálmán 1829. február 16-án született Miskolcon. Apja akaratával szembeszegülve 15 éves korában beállt egy kolozsvári színtársulatba. Vonzó külsejű, nagy tehetségű színészként leginkább bonviván szerepekben tűnt ki. Feleségével, a nagy hírű Prielle Kornéliával együtt a természetes társalgási stílus megteremtője. Színműirodalmunkat számos fordítással és egy eredeti színművel: Rászedtek a komédiások címmel gazdagította. Az emléktábla leleplezése alkalmából Plank Miklós, a város kultúratanácsnoka így méltatta a Lévy K. E. tevékenységét: „amikor irodalomtörténetet csinál, nem engedi elsikkadni az utókor emlékezetében a

107. Miskolci Szemle 1928. december 8—9.

108. Uo.

magyar zseniknek azt a kis gárdáját, akik Miskolcot vallhatták szülővárosuknak.”¹⁰⁹

1933-ban Lányi Ernőre, a zeneiskola első igazgatójára emlékeztek halálának 10. éves évfordulója alkalmából. Ekkor helyezték el a ma is látható bronz reliefet. Lányi Ernő mindössze 1901—1907-ig élt Miskolcon, de ez alatt az aránylag rövid idő alatt is nagy zenei pezsgést indított el és példamutató zenei összefogást teremtett meg ittléte második esztendejében a Mozart Requiem előadásával. Innen Szabadkára költözött. Ott halt meg 62 éves korában. Kosztolányi írja halála alkalmából: „A magyar zene nagy halottjának, Lányi Ernőnek a temetése hétfőn délután folyt le ezekre menő tömeg részvételével a Kralj Petár utcai gyászház udvarán. Subotica társadalmának minden rétegéből megjelentek a gyászolók. A sírnál a Munkásdalárda énekelte a „Régi nóta híres nóta... kezdetű dalt és mindenki sírt.” Egész művész volt és egész lélek. Két művész lakozott benne: egy zeneszerző, kit mindenki ismert és egy költő, kit csak kevesen ismertek. Megjelent egy német verses könyve névtelenül: Consonanzen und dissonanzen eines ungarischen Musikers. Hagyatékában hatalmas tömegű német nyelvű kéziratot találtak, humorral, frissességgel, s némi schopenhaueri ízzel, amelyben egy élet lehiggadt tapasztalatát, emberismeretét, keserű tanulságait foglalta. Följegyzések az emberi butaságról, hiúságról, pár soros szatírák.¹¹⁰ (Miskolc e márvány relief elhelyezésével talán igazságot próbált szolgáltatni és leróni a kegyeletét az előtt, akit nem tudott megtartani. V. Gné.)

A Lévay K. E. zenei szakosztálya folytatta elődje nagyszerű hagyományát nagyhirű művészek vendégszereplésével. A még megtalálható iratokból a következő vázlatos kép tűnik elő: 1929. I. 14. Koncz János hegedűművész hangversenye, 1929. II. 19. Jeanne-Marie Darré francia zongoraművésznő zongoraestje. 1929. X. 3. Dullien Klára hegedűművésznő estje. 1929. X. 30. Tarnay Alajos a Zeneművészeti Főiskola tanárának szerzői estje. Közreműködtek Lichtmann Ilonka, Záhony János énekesek, Rákos Arnold hegedűművész. 1930. III. 11. Hir Sári zongoraművésznő 1930. V. 1. Zsámboky Miklós gordonkaművész, 1930. V. 6. Lidia-Hoffmann Behrendt zongoraművésznő és Herman Schey baritonista. 1930. X. 19. Alexay Edit operaénekes, 1931. I. 31. Schóbert Ágota zongoraművésznő, 1931. II. 2. Antalffy Zsíros Dezső orgonaművész, aki 1909—21-ig volt a Zeneművészeti Főiskola orgonatanára, 1923- a rochesteri egyetem professzora. Orgonaiskolája máig is használható alapos kézikönyv. 1931. III. 4. Fehér Ilonka hegedűművésznő estje. 1931. III. 26. ismét Jeanne-Marie Darré. (Az év további része hiányos, a következő esztendő is. V. Gné.) Újabb adatok 1933-ból I. 14. Báthy Anna és Svéd Sándor estje, 1933. II. 5. Kentner Lajos zongoraestje. A még nem egészen 30 éves művészt ekkor már úgy emlegették, „mint a magyar pianista generáció legismertebb és legnagyobb

109. A Lévay K. E. zenei szakosztályának bérleti hangversenye. Emlékhangverseny Lányi Ernő zene-költő halálának 10. éves évfordulója alkalmából. 1933. március 12-én 6 órakor a Zenepalotában. Eredeti műsor. Lányi dalaiból, Rösler Endre a M. Kir. Operaház tagja adott elő, közreműködött Elek Szidi operaénekesnő, a Lévay Hangversenyzenekart Koller Ferenc és a Miskolci Daláregyletet vezényelte Várady Aladár.

110. Zenei írások a Nyugatban. Szerkesztő: Breuer János Zeneműkiadó 1978. 200. Lányi Ernő, Kosztolányi Ernő írása.

kultúrájú tagját.” 1933. II. 20. Guglielmetti Anna-Mária koloratúr énekesnő szereplése dr. Hercz Ottó kísértével. Ugyanez év IV. 1. Biró Sári zongoraművész, 1933. XI. 10. Mikischa Taras zongoraművész, XI. 18-án Esther Johnson zongoraművész, XII. 7. Földessy Arnold gordonkaművész. 1934. II. 6. Schmitthauer Lajos orgonaművész szerepelt, II. 11. Pataky Kálmán kamaranékes, aki több évig a budapesti Operaháznál működött, 1925-ben a bécsi opera tagja, miskolci szereplése idején már az új magyar operaénekes generáció legkiemelkedőbb tagja. 1934. III. 22. Eleánor Spenser zongora estje. 1934. év egyik legkiemelkedőbb zenei eseménye Fischer Annie szereplése II. 17. Előző évben nyerte el a budapesti Liszt-verseny első díját. A következő években Európa legszámottevőbb országaiban szerepelt. A világ minden táján dicsőséget szerzett a magyar zongoraművészetnek.¹¹¹

E sorozat megszakadása már egybeesik a Lévay K. E. hanyatlásával. A Lévay K. E. zenei szakosztályának közreműködésével avatták a Magyar Rádió miskolci közvetítő állomását, másodikként az országban. Felavatását fényes ünnepség kísérte, az avató beszédet Hóman Bálint, az akkori vallás és közoktatásügyi miniszter mondta. „Nagy öröömre szolgált hogy e közvetítő állomás ünnepélyes megnyitásának feladata nekem jutott osztályrészül. Örülök, mert nagyra becsülöm Miskolc városának a magyar gazdasági és kulturális élet terén eddig is betöltött szerepét, s mert hiszem, hogy e közvetítő állomás újabb eszköze lesz *e jeles kultúrközpont* további fejlődésének.”¹¹² Ez alkalommal is — és már 1933. II. 10-én is elhangzott vidéki helyszíni közvetítés Miskolcra, a legjobb zeneművészek: Hollósy, Rákos, Thurzó Nagy Lászlóné, Haydu közreműködésével.

A zenei szakosztály munkájáról alkotott képünk akkor lesz teljes, ha megismerkedünk a város zenekari és kamarazenei életével.

Az irodalmi szakosztály működéséből is idézünk néhány eseményt, amelyekben a zene is szerepet játszott. Az adatok sajnos hézagosak. 1928. II. 6. Kozma Andor estje, 1928-ban Rákosi Jenő, Harsányi Zsolt, Mécs László est. 1929. II. 3. Móra Ferenc előadása, (Móra gyakori vendége volt Miskolcnak. A múzeum megbecsült „örének” Leszih Andornak a lánya Szegeden náluk lakott V. Gné.) 1929. III. 17. a Petőfi Társaság irodalmi nagygyűlése, 1931. II. 13. Ascher Oszkár szavalóestje, 1961. IV. 25. a Nyugat c. folyóirat irodalmi estje Karinthy, Kosztolányi, Móricz, Nagy Endre részvételével. (Móricznak a testvéröccse lakott Miskolcon V. Gné.) 1931. X. 29. Áprily Lajos, Sik Sándor, Móra est. 1932. IV. 17. József főherceg „szerzői estje”, 1933-ban Móra, Zilahy Lajos estek. A Lévay E. Irodalmi szakosztálya 1930-ban felelevenítette azt a programot, amit még 1918-ban Balogh kidolgozott. A Lévay K. E. tervbe vette, hogy a nagyobb vidéki centrumok irodalmi egyesületeivel csereelőadásokat készít elő. A Nyíregyházi Bessenyei Kör, a Debreceni Csokonai Kör és a Szegedi Dugonics Társaság jönnek el decemberben és januárban, hogy itt bemutassák írói gárdájuk legjavát, viszont a Lévay K. E. januárban és februárban Nyíregyházára, Debrecenre és Szegedre látogat el a miskolci irodalom reprezentatív csapatával. Elsőnek a nyíregyházi Bessenyei Kör jön Miskolcra és de-

111. HOM HA 73.58.21.

112. Rádióélet. Szépirodalmi, művészeti és műszaki képes hetilap V. évf. 23. sz. 1933. június 4—10.

7. kép. Hollösy mű olasz kiadású címlapja

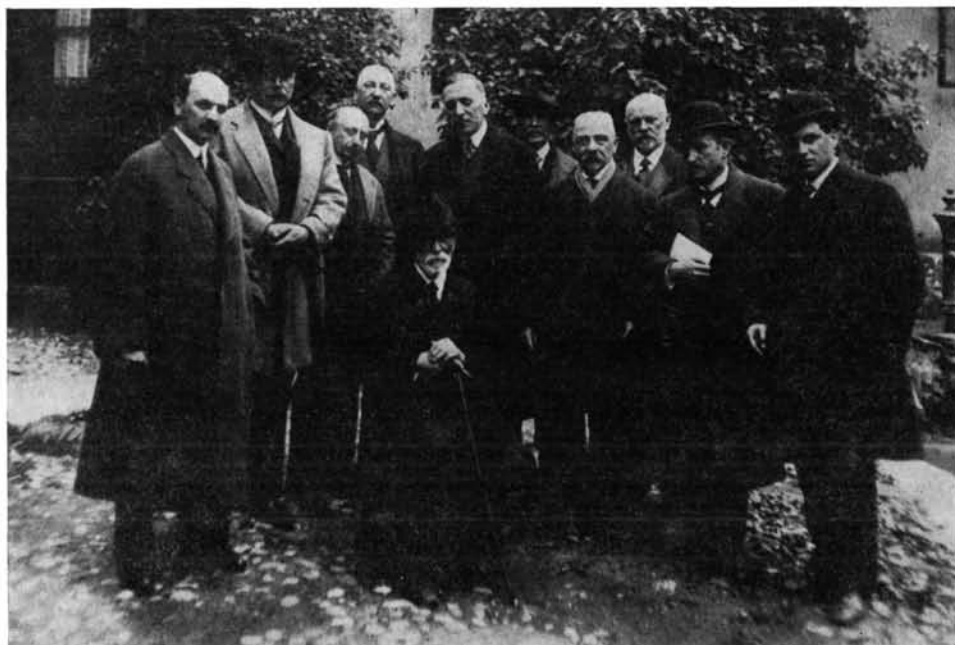

8. kép. Balogh Bertalan a BMK és ME Közművelődési Osztály elnöke

cember 11-én, csütörtök este 8 órai kezdettel a Lévay Egyesület rendezésében irodalmi műsort tart a Zenepalota nagytermében.¹¹³ (A műsor azért is érdekes, mert összehasonlításra ad lehetőséget a miskolci zenei alkalmakkal. Szigeti Sándor Liszt műveket játszott, Rigó Magda opera áriákat énekelt, feltehetően csak vendégművésze volt a nyíregyháziaknak, operaházi tag lévén, Molnár Rózsi Bessenyei-verseket szavalt, Szohor Pál nyíregyházi h. polgármester Nyíregyházáról tartott előadást, Vietórisz József költeményeit adta elő, és az est után tartott társas vacsorán Bencs Kálmán dr. polgármester a Bessenyei serleggel irodalmi pohárköszöntőt mondott. V. Gné.)

3. *A Kereskedők és Gazdák Köre.* Az egyesület célja szerint „a mezőgazdát, kereskedőket és gyáripari pályán működő elemeket kívánta közösségbe vonni a társas élet szebbé tételére.” A törekvés sikerrel járt, mert ez volt Miskolcon a legnépesebb kaszinó, amely a zsidó társadalom vezető rétegét foglalta magában, mintegy 709 tagot. Alapításuk a század elejére tehető. 1921-ben már állt a mai Galéria helyén díszes székházuk, amelyet 1929-ben újjáépítettek. Felekezeti megosztásban az izraeliták aránya 1920-ban Budapest után Miskol-

113. Színházi Kurír. Színházi, mozi és társadalmi hetilap Miskolc 1931. december 6.

9. kép. Kisfaludy Társaság ülése Miskolcon. Ülő alak: Lévay József kb. 1917., balról a negyedik Balogh Bertalan

con volt a legnagyobb: 19,8%; Budapesten 23,2%, Győrött 11,8%. A 19,8% arány 13 000 polgárt jelentett, többnyire magasabb iskolázottsági színvonallal, akik a város szellemi életében le nem becsülhető szerepet játszottak.” „A zsidók kultúrája pedig amellet, hogy a közoktatás terén is érdemes munkát fejt ki — hiszen tanítóképzővel rendelkezik — a város átlagos kultúrnívójának az emeléséhez is jelentékeny erővel járul hozzá” — olvashatjuk Zsedényi Béla ismert könyvében.¹¹⁴

Székházuk, különösen az 1929-es átépítés után a város egyik jellemző nagyvonalú épülete volt, az akkor divatos „Wiener Secession” stílusban, illetve annak miskolci változatában. Hevesi Lajos és a jónevű Bloch és Stimm műépítők tervezésében. Utcai 38 méteres frontján 2 nagyobb társalgó és klubszobák, az udvari 52 méteres szárnyat könyvtár, táncterem, biliárd terem foglalta el. Kertje árnyas fákkal és teraszával kedvelt szórakozóhely volt. Amellet, hogy otthont adott magas színvonalú kulturális eseményeknek — bár csak „zártkörűen” —, itt működött kormányengedéllyel az ország egyetlen vidéki tőzsdéje, áru- és értéktőzsde. De helyt adott ez az épület 1919-ben az északi hadjárat alkalmával Stromfeld Aurél vezérkarának, az itt állomásozó román csapatok tisztai étkezdéje is volt és szállást adott Károly román trónörökösnek

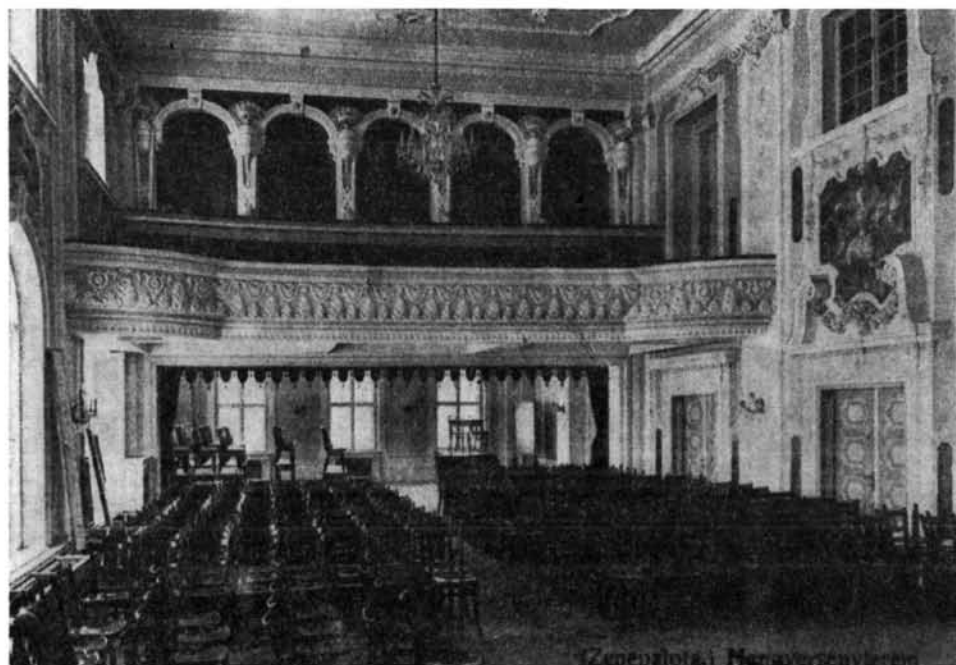
114. Zsedényi Béla: Miskolc szellemi élete és kultúrája. Miskolc 1929. 71.

10. kép. Móra Ferenc Miskolcon M. Kiss Lajos pincéjében 1933. május 16-án, kedden délután. A kép bal sarkában háttal Sassy Csaba, mellette (világos kalapban) Rimóczy József, Móra Ferenc, Leszli Andor, M. Kiss Lajos, Rónay György, dr. Imre József. Tauszig Mária felvétele

és Davidoglu tábornok hadseregparancsnoknak. Ma sok átalakítás után a Művészkлуб működik benne, a Városi Könyvtár egy részlege és miután közben az idő megviselte, átmenetileg szünetel benne a képzőművészeti kiállítások helye, a Galéria.¹¹⁵ A Kör élén a miskolci kereskedő társadalom egyik legkiválóbbja Ferenczi Károly állt, aki tagja volt a zenedei bizottságnak, könyvkiadó és könyvkereskedő, zeneműkiadó és hangversenyrendező. Ő adta ki Lányi Ernő, Szent-Gály Gyula és Hollósy műveit (elméleti műveit), tagja volt a Diósgyőr-vasgyári Kamarazenei Társaságnak, minden dicsérendő kulturális kezdeményezés lelke. Felesége kitűnő zongoraművész volt, kamarazene hangversenyeken olykor közreműködött. A Kör alelnöke a 20-as években: Fodor Dezső, Silbiger Gyula, Baruch Gyula gyógyszerész, pénztáros: Székely Aladár, háznagy: Friedman Manó, könyvtáros: Engel István, titkár: dr. Lédig Dezső. A helybeli művészeknek nyújtott pódium lehetőségén kívül, nagyon jó színvonalú énekkart is fenntartottak: a „Harmónia” dalárdát. Karnagya Nagy Ferenc volt. A modern magyar szerzők népszerűsítésében szerezte érdemeit.

115. Komáromy József: Miskolci séták. Művelődési és Propaganda Iroda kiadványa 48—49.

11. kép. A Zenepalota hangverseny terme a megépítés idején 1927.

Vendégszerepelt a Kereskedők és Gazdák Körében: 1920. III. 6. Romy Porges gordonkaművész, 1920. III. 24.: Rákos Alice a budapesti Nemzeti Színház művésznője, közreműködött Rákos Arnold, 1921. II. 16. a Kőszegi—Dick—Pogány vonósnégyes szerepelt a fővárosból, 1923. III. 6-án Krúdy Gyulát hallgatták meg, aki Miskolci koszorú c. cikkében írta meg miskolci benyomásait, 1923. III. 30. Benedek Marcell és Aczél Ilona a budapesti Nemzeti Színház tagja vendégszerepelt. 1923. V. 10. Rett Rie táncosnő klasszikus táncokat adott elő, 1923. XI. 10. Móricz Zsigmond volt a Kör vendége, aki az új magyar irodalomról értekezett, 1925. X. 22. a híres Hubay tanítvány: Rubinstein Erna hangversenyezett, 1926. év dátum nélkül Péchy Blanka szereplését őrizte meg, 1928-ban Heltay Jenő és Denise Molie zongoraművésznő közreműködésével „Nem leszek hálátlan” címen hangzott el előadó est. Ugyanebben az évben Bródy Sándor számolt be amerikai útjáról. (Folytathatnók a sort a 30-as évek derekán túlig 36, 37-ig, — amikor kezdtek gyűlni a viharfelhők Európa felett és Miskolcon is jelezték a közeledő vést az ilyen újság hirdetések: „Keresztény cipő bolt.” V. Gn.) 1939. III. 15. a miskolci újságok már öles címeiben jelenttek: „a német haderő több helyen benyomult Csehországba és 2 várost megszállt”. Mind gyakoribbá váltak a Bajtársi Egyesületi összejövetelek, már a női Bajtársi Egyesület is „törzsfői tábor” tartott, amelyre pontos megjelenést kért a „Alvezér” és feltartóztatlanul közeledett a miskolci izrealita polgárság katasztrófája, amelyből — éppen nagy számuk miatt is — kevesen tértek vissza.

12. kép. A Magyar Rádió miskolci zenei estjének szereplői (1933)

RÁDIOÉLET

SZÉPIRODALMI, MŰVÉSZETI ÉS MŰSZAKI KÉPES HETILAP

V. évfolyam, 23. szám Ára 20 fillér 1933 jún. 4—10

Rádió és nemzetnevelés

Irta és a miskolci ünnepen elmondta HÓMAN BÁLINT vallás- és közoktatásügyi miniszter

Az emberi művelődést, a nemzeti kultúrát kiváló elmék, nagy gondolkodók, írók, tudósok, művészek, államférfiak ihletett munkássága viszi előre a haladás útján. A művelődési korszakok jelentőségét mégsem e kiváltságos egyéniségek tehetsége és alkotásai minősége határozza meg, hanem az általuk kitermelt kulturális eszmék, az alkotó gondolatok elterjedésének mértéke, a kultúránban részvevők mennyisége. A művelődés történetének kutatói ezért talajdonítanak fejlődéstörténeti szempontból oly nagy jelentőséget az ismeretközlés eszközeinek, ezért értékelik nagyra a nép széles rétegeit oktató, tanító, tájékoztató könyvtárakat, ezért minősítik especially korhatalmú a könyvnyomtatás feltalálását. A könyvnyomtatás valóban új korszakot nyitott meg a kultúra történetében, mert általa juthattak el a gondolatok és ismeretek a művelődés korábban kizárt széles néprétegeihez. Hasonló korjelölő találmány volt a mi korunkban Marconi dróttalan távirója, melynek gyökeres elterjedésével a művelődés

oldására képesti, melyekhez nélküle tudósok, írók, művészek és szakférfiak ezreinek foglalkoztatására, kis nemzeteknek ma elérhetetlen anyagi eszközökre volna szükség.

A magyar királyi kormány a rádiónak ezt a kulturális jelentőségét kezdettől fogva felírta és minden alkalommal megemlékezett, hogy a magyar rádió folyton tökéletesítse. 1928-ban a nagy erőfeszítéssel építtette fel a lakihagyó 20 kilowattos leadót, jelenleg pedig 100 kilowattos leadót épített, melynek üzembehelyezése után mi akadályozza se lesz a kettős rádió-program tökéletes lebonyolításának. — Üzembehelyezését ezenkívül már követelték

Hóman Bálint megnyitja a miskolci rádióállomást (M. F. I. fény.)

13. kép. A miskolci rádió közvetítőállomásának avatása

A Gazdakör Miskolc kulturális életének fontos tényezője volt, nemcsak a maga keretén belül teremtett magas színvonalat, hanem azzal, hogy tagjai a Köörön kívül is lelkes pártfogói voltak a kulturális életnek.¹¹⁶

4. *A Miskolci Daláregylet.* A Daláregylet a város legrégebbi énekkari egyesülete volt. Az első világháború előtt az induló zeneiskolával együtt és a Borsod—Miskolci Közművelődési Egyesülettel erős oszlopa a zenei életnek. A 2 háború között a naggyá nőtt zeneiskola mellett és a mellé felnőtt jó színvonalú énekkarok között legfeljebb a legrégebbi címet viselhette. De még közreműködött nagyobb oratórikus művek előadásában. 1926-ban még indulatos cikkben teszik fel a kérdést a „Koszorús egyesületnek. Miért nincs élénkebb élet a Daláregyletben? A vezetőség igazi struccpolitikát csinál, ötöl-hatol, ígér, de az eredmények hiányoznak.”¹¹⁷ 1934-ben még polgármesteri méltatással — bár szerényen ünnepelték meg a daláregylet fennállásának 75 éves évfordulóját, de ekkor szerepe már nagyon összezsugorodott. Érdemes karnagya volt: Beregszászy Károly, Do-

116. HOM MA 76.241.1—41.

117. Miskolci Napló, 1926. szeptember 26.

MISKOLC VÁROSI HUBAY JENŐ ZENEISKOLA
1929/30. tanév. XXIX. évfolyam.

XIII.
NÖVENDEKHANGVERSENY
ZENEKARI EST

1929. ÉVI JUNIUS HÓ 17-ÉN, KEDDEN ESTE 8 ÓRÁNOR
A ZENEFALSA TEREMÉBEN
A zenekari tanfolyam vezetője: KOLLER FERENC igazgató.

MŰSOR:

1. SZENT-GÁLY: a) Bölcsődal. b) Elégia (H. Rákóczy Ferenc emlékeztetőre). Hegedűn — zenekarkísérettel — előadja: Zöldy Sándor III. akad. o. növ. Tanára a főtanzakon: Gránai József.
2. a) GRIEG: Aludó, aludó... Zenekarkísérettel éneklő: Boglárka Vera II. akad. o. növ. Tanára a főtanzakon: Sassy Nagy Kató.
- b) GRIEG: 1. Tavasz. 2. Solvège dala. Zenekarkísérettel éneklő: Szabó Ilona II. akad. o. növ. Tanára a főtanzakon: Sassy Nagy Kató.
3. a) SCHUMANN: Almadozárás.
- b) HAENDEL—HUBAY: Largetto. Violino principale: Warfel Kálmán IV. akad. o. növ. Tanára a főtanzakon: Rákosi Arnold h. ig.
- c) BEETHOVEN: Menuett. Előadja: a zeneszínzenekar.
4. HOLLÓSY: Kárpáti fecskék. Zenekarkísérettel éneklő: Szabó Ilona.
5. GOLDMARK: Air. Hegedűn — vonószekarkísérettel — előadja: Warfel Kálmán.
6. HUBAY: Részletek a „Kremonai hegedű” c. dalműből. Zenekarkísérettel éneklő: Szabó Ilona.
7. BERIOT: Ballet-jelenetek. Hegedűn — zenekarkísérettel — előadja: Epstein Zsófia III. közép o. növ. Tanára a főtanzakon: Gránai József.
8. SZENT-GÁLY: Magyar románc. Előadók: Bauer László, Epstein Zsófia, Garai Aladár, Károczky Ferenc, Warfel Kálmán (I. hegedű), Balog-Szabó József, Róth Sándor, Szenté Klára, Vancsó Dező (II. hegedű), Herczka Sárolda, Mohilla Károly, Pataky Hanna, Reinitz Anna (III. hegedű), Kiss Gizella, Péter János, Veres Trócsán, Weinberger Erzsébet (IV. hegedű), Komis György, Kócsag Árpád, Lovász Miklós, Scholtz Gyula, Tóth Lajos, Varga Irén, Vanczak Antal (V. hegedű), Bayer Sárolda, Fazang Árpád, Goldmann György, Inrci Lajos, Nagy Gyula, Simon Dező, Zöldy Sándor (VI. hegedű). Zongora: Koller Erika Irma.

Következő XIV. novendekhangverseny (TITANUSZÁROGNELSI C) este 6 órai kezdettel június hó 17-én, szombaton.

14. kép. Hangversenyműsor 1922-ből

A VÁROSI ZENEISKOLA
ZENE- ÉS ÉNEKKARI HANGVERSENYE

május hó 11-én csütörtökön este fél 8 órakor a Korona szálloda nagytermében

MISKOLCZY SIMON JÁNOSNÉ
zongoraművész, zeneiskolai tanár, a Miskolczi Daláregylet, valamint az intézet, a magy. kir. 13. sz. honvéd gyalogezred és Diósgyőrvasgyár egyesített nagy zenekarának közreműködésével

MŰSOR:

1. Mozart W. A.: Jupiter szimfónia (C-dúr). a) Allegro vivace, b) Andante cantabile, c) Menuetto (Allegretto), d) Molto Allegro. Előadja az egyesített nagy zenekar.
2. Bellini: Ének-kettős a „Norma” operából. Zenekar kísérettel előadják Szombathyné Fehér Katalin és Hornyák Olga.

SZÜNET.

3. Liszt F.: Első versenymű (Esz-dúr). Zenekari kísérettel zongorán előadja Miskolczi Simon Jánosné.
4. a) Szent-Gály Gy.: Szerenád. Vegyeskar, b) Hollósy K.: Találkozás. Női kar. Szoprán szóló: Hornyák Olga. Alt szóló: Lagler Olga. Zenekar kísérettel előadják a karének tanfolyam növendékei.

Az 1., 2. és 3. számot Koller Ferenc zeneiskolai igazgató, a 4-iket Hollósy Kornéli tanár vezényli.

A zenekar 56 tagból, az énekkar 80 tagból áll.

Jegyek 100, 80, 60 és 20. Tanulójegyek 10 koronás arban Ferenczi B. könyvkereskedésben válthatók.

Köztestviselőik és családtagjaik 30%-kal olcsóbban válthatják meg jegyeiket.

Ferenczi B. Miskolc.

15. kép. Hangversenyműsor 1929-ből

náth Lajos, Miskolczi Kálmán. Történetét — a többi kórusával — külön fejezet tárgyalja.

5. A 13. honvéd gyalogezred zenekara. A katona zenekarok egy-egy város életében jelentékeny szerepet játszottak. A felszabadulás előtt kevés város dicsekedhetett azzal, hogy városi szimfonikus zenekarral rendelkezik. Rendszerint az egyes városokban levő zenei intézményeket kiegészítette — ahol létezett — a katona zenekar. S ha a körülmények szerencsésen találtak, akkor nem maradt meg a honvéd zenekar a tér, vagy jégzene szórakoztató színvonalán. Miskolcon már az első világháború előtt zeneileg nem jelentéktelen szerepet játszott a 65. honvéd gyalogezred zenekara. A század eleje ma is dicséretes nagy zenei kezdeményezéseinek nélkülözhetetlen segítőtje volt. Különösen nagy szerepet játszott a zeneiskola alapítása idején, amikor az intézmény még nem fejlődött fel későbbi magas színvonalára. A város első nagy zenei megnyilatkozásánál Lányi Ernő idejében a Mozart Requiemet „a városi zeneiskola, a Mis-

kolci Daláregylet és a helybeli katonazenekar művészei adták elő a Borsod—Miskolci Közművelődési Egyesület anyagi támogatásával.”¹¹⁸

Az első világháború végén, illetve a trianoni békeszerződés után Miskolc átvenni kényszerült Kassa szerepét és Észak-Magyarország legfontosabb városa lett. Ide került a volt kassai dandárparancsnokság, megerősített katonai egységekkel és a zenei élet nem kis szerencséjére a 13. honvéd gyalogezred is zenekarostól. A katona zenekar a 20-as évek elején a Vasgyári zenekarral együtt kezdetben csak kisegítette a miskolci zeneéletet a már erős zeneiskola vonósrészlegét, később, — a 30-as évektől szinte meghatározó, nélkülözhetetlen szerepet játszott. Ebben nagy szerepe volt annak, hogy kitűnő karmesterei voltak, akik nemcsak katonai indulók elvezénylésére voltak képesek. (Mindezek egy későbbi fejezetből részletesen kiderülnek. V. Gné.) Ezúttal csak ennyit: A dandárparancsnokságnak voltak olyan zeneértő magas beosztású főtisztjei, akik a Miskolci Filharmóniai Társaság létrehozásában is tevékeny szerepet játszottak és lehetővé tették a honvéd zenekar ebbeli támogatását. Köztük a legjelentősebb személy dr. Rhibiczey József ezredes volt. A zenekar karmesterei közül Francz Károly a Filharmóniai Társaságban, Pongrácz Géza pedig a 13. honvéd gyalogezred zenekara élén jeleskedtek.

6. *A Diósgyőr-Vasgyári Szimfonikus Zenekar.* A Diósgyőr-Vasgyári Szimfonikus zenekar a 2 világháború között is megtartotta azt a fontos szerepét, amit az első háború előtt. A Filharmóniai Társaság megalakulásáig a zeneiskolának nagyobb zenei alkalmakon nélkülözhetetlen segítőtje volt. A Filharmóniai Társaság tagjai között is számos vasgyári zenekari muzsikus játszott. A zenekar vezetője és tagjai a zeneiskola óraadó tanárai is voltak. Senger Gusztávon kívül más zenekari muzsikusok is besegítettek a fúvós hangszerek tanításába. A Filharmóniai Társaság megszűnése után a 13. honvéd gyalogezred zenekara mellett a zeneiskola legfőbb zenekari támasza. Ezeknek a felsorolt intézményeknek nem mindegyike volt egyformán döntő. Ha a Daláregylet meggyöngült, — mint az elég gyakran megtörtént — még nem érezte meg a város zenei élete, ha a Gazdakörben kevesebb neves művész fordult meg, még akkor is eleven volt a zenei élet, — de ha a zeneiskola és a zenekarok nem álltak elég erősen, vagy ki-kihagyott a zenekari élet, — már pedig pénz hiányában erre elég példa volt, — menten hegyesek lettek az újságírói tollak, és a zenei élet eleven-ségét kérték számon.

7. *A MÁV Üzletigazgatóság szerepe a zenei életben.* A Vasút szerepe jelentékeny volt a város életében, hiszen Miskolc nagyforgalmi csomópont volt. A MÁV keretében nagymúltú dalárdák működtek: A Mozdonyvezetők Dalár-

118. Eredeti Műsor. A Miskolci Városi Zeneiskola, a Miskolczi Daláregylet, s a helybeli megerősített katonazenekar művészei a BMK és ME anyagi támogatásával Lányi Ernő vezénylete alatt előadják Mozart: Requiemjét a Miskolci Nemzeti Színházban 1904. április 24-én, vasárnap este 8 órakor.

dája, a MÁV Műhelyi Dalkör, a MÁV Tisztviselők Dalköre és Önképzőköt re, a MÁV Vonatkísérők Körének Dalköre. Az ifjúság zenei életében szerepe-
járt a MÁV Cserkészenekar. 1937-ben került Miskolcra az üzletigazgató-
ság élére Debrecenből dr. Hamary Géza. Debrecenben a MÁV jóvoltából már
1928-tól működött MÁV Filharmóniai Zenekar. Hamary Géza nagy műpártoló
és zenebarát lévén nagy segítséget nyújtott ahhoz, hogy 1937-ben Miskolcon is
megalakult a Vasutasok Ének és Zenetársasága. Ez az együttes nagyra hivatott
zenei tényezője lehetett volna a városnak, ha nem jön közbe a II. világháború.
Működése így is szép fejezete a város zenei életének. De erről a zenekari életről
szóló részben igyekszünk képet adni egy következő Évkönyvben.